Масса а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера дениз • ЕРА, 4 декабрь, 1975 шу. • № 145 (5216). • Мах 2 кеп.

Пятилетка — ханал хьалха

«Сельхозтехника» Нохч - ГІалгІай объединене предприятей, организацей коллективаша ханал хьалха кхоачашъяьй нийсагІча пятилетка заданеш.

Диъ шераи 10 беттаи реализаци яь продукции боахамашта даь гІулакхи 61,1 миллион сома мaьхa да, из хул пятилетка заданел 3,5 миллион сом дукхагІа. Цу юкъа боахамашта дІаденнай 174 миллион сома маьхa техника, оборудовани, минеральни удобренеш, кхыйола материально - технически средстваш. Из 4,5 миллион сома дукхагІа я пятилетка заданел. Кхоачашъяьй ремонтни, монтажни, механизировании, агрохимически балхаш дараи колхозийн совхозийн механизацеи электрификацеи средстваштa технически гІулакх дараи йола халкъбоахама планаш. 1970 шераца нийсдича шозза дукхагІа балхаш даьд. Товарооборот лакхъеннай 42 процент, ремонт еча предприятешка 35 процент лакхъеннай къахьегама овсарле.

«Сельхозтехника» республикански объединене коллективаша, КПСС XXV съезда яха ма-йоаггІара накъаяхар духьа социалистически яхье а яьнна, доккхагІа дола социалистически декхараш тІаийцад. Цар тІа белгалдаь да 1975 шу чакхдалаелехьа пятилетка заданел совгІа 5,5 миллион сома маьхa балхаши гІулакхаши делга. Техникана ремонт яра 1975 шера йиъ-лагІча квартала план 20 декабргеи, хІаьта 1976 шерарча январеи феврален задани — КПСС XXV съезд хьаеллача денгеи кхоачашъелга. Планал совгІа хьал а яь болх бе йолаялийта лерхІ 6 доакъар кийчду цех, 80 эзар тонн органически удобренеш кхашка яхка.

КАРАГІДАЬННАРИЙ СИЙЛЕ

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА СЕССИ

2 декабре Москве, Йоккхача Кремлевски двореце, болх дІаболабаьб нийсазлагІа хержача СССР Лакхехьарча Совета йиълагІча сессе.

ІуйрЙина 10 сахьат даьлча Союза Совета председатела А. П. Шитикова председателал а деш хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Союза Советеи Къамий Советеи цхьана хинна хьалхара заседани.

Депутаташеи хьаьшашеи, хьал а гІайтта, чІоаггІа, дІаьхдаь детташ тІоараш а долаш тІаийцар повкъостий Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев.

Депутаташа массава раьза а волаш чІоагІйир сессе ден повестка а хІаьта иштта кур болха порядок а.

Сессе ден повестке дувца оттадаьд дешаш:

1. 1976 шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара Паччахьалкхен плана хьакъехьа.

2. 1976 шерарча СССР Пачхаьалкхен бюджета хьакъехьеи 1974 шерара СССР Пачхаьалкхен бюджет кхоачашъяра хьакъехьеи.

3. СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чІоагІдара хьакъехьа.

Ден повестка тІарча хьалхарча пунктах лаьца къамаьл ду СССР Министрий Совета Председатела заместителa, СССР Пачхаьалкхен плана председателa депутата Н. К. Байбакова.

Сессе ден повестка шоллагІча дешах доклад йир СССР финансай министра депутата В. Ф. Гарбузова.

14 сахьат даьлча палатай заседане зале Союза Совета председатела депутата А. П. Шитикова председателал а деш хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета хьалхара заседани.

ТІоараш а тохаш депутаташеи хьаьшашеи тІаийцар новкъостий Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев.

Союза Совето ладийгІар мондатни комиссе председатела депутата В. К. Месяца яьча веинача депутата метта 1975 шера 28 сентябре хержача депутата полномочешка мандатни комисси хьажарах йолча докладага.

Союза Совето соцам бир Белорусски ССР Борисовски хоржамий округе гІолла Союза Совета депутаталла хержача З. М. Кругловай полномочеш бакъеш.

Планово-бюджетни отраслейи комиссей 1976 шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара Пачхаьалкхен планах, 1976 шера СССР Пачхаьалкхен бюджетахи 1974 шера СССР Пачхаьалкхен бюджет кхоачашъярахи йола доклад йир Союза Совета планово-бюджетни комиссе председатела депутата Г. И. Ващенкос.

Пренеш хьайийллар РСФСР Министрий Совета председателa хьалхарча заместителa депутата В. И. Воротникова.

Цул тІехьагІа къамаьлаш дир Белорусски ССР Министрий Совета председатела депутата Т. Я. Киселева, УССР Министрий Совета Председателa заместителa, республика Госплана председатела депутата П. А. Розенкос, Куйбышевски авиационни завода токарь-револьверщика депутата В. В. Мясоедова.

17 сахьат даьлча палатай заседанеи зале Къамий Совета председатела В. П. Рубена председателал а деш хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета хьалхара заседани.

Депутаташеи хьаьшашеи тІоараш а тохаш тІаийцар новкъостий А. Я. Пельше, Д. С. Полянский, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов.

Къамий Совето ладийгІар мондатни комиссе председателa депутата Э. А. Шеварднадзе яьча байначa депутаташта метта 1975 шера 30 ноябре хержача депутатий полномочешка мондатни комисси хьажарах йолча докладага.

Къамий Совето соцам бир Абхазски АССР Сухумски хоржамий округе гІолла Къамий Совета депутаталла хержача В. М. Хинтба, Чувашски автономни республика Ядрински хоржамий округе гІолла Къамий Совета депутаталла хержача Н. А. Понамарева полномочеш бакъеш.

Планови-бюджетни отраслейи комиссей 1976 шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара Пачхаьалкхен планах, 1976 шера СССР Пачхаьалкхен бюджетахи 1974 шера СССР Пачхаьалкхен бюджет кхоачашъярахи йола доклад йир Къамий Совета планово-бюджетни комиссе председатела депутата Н. И. Маслянникова.

Пренеш хьайийллар Украина КП Киевски горкома хьалхарча секретара депутата А. П. Ботвина.

Пренеех къамаьлаш дир иштта Белорусски ССР Министрий Совета председателa заместителa, БССР Госплана председателa, депутата Ф. Л. Кохонова, Ингурски ГЭС хьалхеча управлене начальника депутата М. А. Цискаришвиле, Литовски ССР Министрий Совета председатела депутата И. А. Манюшиса, Узбекистана КП Каракалпакски обкома хьалхарча секретара депутата К. Камалова.

Цу тІехь Къамий Совета хьалхара заседани чакхъяьлар.

3 декабре шиъ болх дІахобихьар нийсазлагІа хержача СССР Лакхехьарча Совета йиълагІча сессе. 10 сахьат даьлча Кремле дІайолаелар Совета Союза шоллагІа заседани.

Депутаташеи хьаьшашеи тІоараш а детташ тІаийцар повкъостий Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев.

Заседани хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета председатела депутата А. П. Шитикова.

Депутаташа дІахо а ювц 1976 шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара пачхаьалкхен плани 1976 шера СССР Пачхаьалкхен бюджети 1974 шерара СССР пачхаьалкхен бюджет кхоачашъяри.

3 декабре 15 сахьат даьлча Кремле дІайолайир СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета шоллагІа заседани.

Депутаташеи хьаьшашеи тІоараш а детташ тІаийцар новкъостий А. Я. Пельше, Д. С. Полянский, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, Д. Ф. Устинов.

Заседани хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета председатела депутата В. П. Рубена.

ДІахо а йийцар 1976 шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара пачхаьалкхен плани 1976 шера СССР пачхаьалкхен бюджети 1974 шерара СССР пачхаьалкхен бюджет кхоачашъяри.

(ТАСС).

НийсагІча пятилетка задани меттел тІайоагІача пятилетка план а кхоачашъяь цхьабола болхлой ба Грозненски ремонтно-механически заводе. Царна юкъе а хьалха латтачарех ва токарь, коммунистически къахьегама ударник Окуневский Анатолий Станиславович. КарагІдаьнначох кхоачамбаь а ца Іеш КПСС XXV съезда сийленца накъавахара хІара сменагІа нормаш 250 процент кхоачашъеш ва из.

СУРТА ТІА: болх беш ва токарь А. Окуневский.

И. ПЛИЕВА сурт.

ПХЕ ШЕРА ПЛАН ТІЕХКХОАЧАШЪЯЬЙ

КПСС XXV съезда сийна къахьегама вахте эттача «Грознефть» объединене буровни промысловни оборудоване ремонтно - комплектовочни база коллективо боккха къахьегама толам баьккхаб. 20 ноябре кхоачашъяьй цо оборудованена ремонт яра, комплектаци яра, иштта продукци маьхала яккхара пхе шера план. Пятилетка шерашка цо чакхдаьха ремонтни комплектовочни балхаш, арахийца запасни оатхалаш пхи миллион совгІа сома маьхa я.

Даьхача къахьегама толамех кхоачамбаь а ца Іеш кхы а шоай хьинар айлаь къахьегаш ба база ремонтникаш. Ер шу чакхдалалехьа тІайоагІача пятилетка календарагІа цар чакхдаха лерхІ 120 эзар сом мах бола ремонтни балхаш.

Къаьстта беркате хиннад царна пятилетка тІеххьара шу. Цхьайтта бетта план 25 ноябре тІеххкхоачашъяьй база коллективо. ПланагІа лаьрхІачул совгІа ара а хийца маьхала яьккхай цо 85 эзар сома продукци.

ДеррИгача технико - экономически хьокхамий план а тІеххкхоачашъяьй ремонтникаша. Къахьегама овсарле планагІа лаьрхІачул 9 процент лакхъеннай. Арахецача продукцега дІабода мах 8,2 процент лохбарах, планал совгІа продукци маьхала яккхарах, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах укх шера планал совгІа пачхаьалкхенна 90 эзар сом пайда баьб база болхлоша.

Ремонтни комплектовочни балхаш дарал совгІа вай республикерча бурув деттараштa, мехкдаьтта доахарашта лаьрхІа запасни оатхалаш кийчъю цар. Вай республикал арахьа а дІаухийт уж.

Коммунистически къахьегама сийлен цІи лелаеча база цехашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай коммунист Дремлюга Юрий керте латтача шоллагІча ремонтно - механически цеха коллективо. Из коллектив иттлагІча октябре денз тІайоагІача пятилетка календарагІа къахьегаш я. Шоай новкъосташта хьокхам а телаш ханал дукха хьалха пхе шера задани кхоачашъяьрех ба токараш Дарвин Анатолий, Полтаев Ваха, Косников Виктор, слесарь Абоэин Иван, кхы дукха бараш а.

Г. ЛУКЬЯНОВ.

Ремонт дика дІайолаяьй

Вайна ма-харра юртбоахама техникана ремонт яра Іалаьмате лоархІаме я хІанзара ха.

Укх тІехьарча ескхан этта латтача хана боахамий кулгалхой декхарийла ба шоай ерригa тороиаш оарцагІ а яьха хІара денах, хІара сахьатах биэза пайда эцаш техникана ремонт яра балхаш дІадахьа.

Из гІулакх дика кхетa а деш ха зехьа ца йоаеш шоай деррига низаш техника тоаяра тІа а дахийта хьинаре къахьегаш ба укх деношка Назрановски района «Экажевский» совхоза шоллагІча отделене цхьоалагІча бригада механизатораш.

БархІлагІа сахьат дар цу бригаде тхо кхаьчача хана, чуйиша балха гІулакхех къамаьлаш деш бар механизатораш.

— ХІа-хІа, новкъостий, — аьлар бригадира Беков ІадДал - Къаьлара, — тоъаргда вай мел дийцараш. Ше-шей декхарах дика кхеташ ва хІаравар, хІанз кхы ха а ца йоаеш дІадоладе шоай балха ди...

Сиха шоай моттигашка дІахьа бахар. Цхьабараш дІабодабелар юрта боахама инвентара ремонт е, вожаш арабаьлар лаьтташ аха а иштта шоай кхыдола балхаш де а.

— Живари, кІеж эккхийталаш тахан шоай балхага, — цар дегаш айдеш йист хилар бригадир Беков, — эхь да вайна таханара дар санна дола хоза ди карара далийтача.

— Висангири, селхан соча чІоагІа куралаш еш ма варий хьо, — йоахар къоначарех цхьанне шийна юхе трактора ремонт еш воаллача шоллагІчунга, — хІаьта тахан сога хьажалахь, аз дувцар дош цІа хьона нагахь тахан ер вІаштІехьъяьккха со ца воале, — шетоаеш воаллачa цхьан оатхала пІелг Іо тІа а хьокхаш. Иштта дІадоладелар бригаде балха ди.

— Гусенични ялхи «МТЗ» яха колесни итти — ялхайтта трактор я тха бригаде, — ноах бригадира Бекова. — ХІаьта таханарча дийнахьа цу гусенични ялхнех болх беш 4 трактор я, вож 2 ремонта латт. ТІаккха «МТЗ» яхача иттанех шиъ мара ремонта ца латташ ерригаш а лелаш я. Лаьтташ оахаш, кхашка минеральни удобренеш дІаувзаш, иштта денза даргдоаца балхаш деш ба хІанз тха цхьабола механизатораш. ХІаьта вожаш шоай деррига низаш ремонт яра тІадахийта боахк.

Техникана ремонт дІайоляьча дийнахьа денз тІех дика къахьегаш хьабоагІа ремонтникаш Баркинхоев Висангири, Кациев Къамбулат, Экажев Муса, Точиев Аюп, иштта кхыбараш. Эшар фуд хьожаш цІаккха тІера ца воалаш царна тІахьожаш ва бригадира помошник Богатырев Беслан. Ремонтникаш балхаш тІара бувла ца безаш цо ІалашдУ царна мел эшар. Цудухьа цу гІулакхо торо хулийт чехкагІеи дикагІеи уж балхаш дІадахьа.

КПСС XXV съезд хула ла тІакхоачаш трактораштеи ерригача юртбоахамa инвентари ремонт яь яккха социалистически декхараш тІаийца балхаш деш ба цхьоалагІча бригада къахьегамхой.

М. МУТАЛИЕВ.

МАССАЗАРЧА КОМИССЕЙ ЦХЬАНА ХИННА ЗАСЕДАНИ

1976 шерара халкъбоахама плани республика бюджети Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совете кастта ювцаргйолаш хиларца дувзаденна Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета планово-бюджетни комиссена, отраслеви комиссешта, кагирхой гІулакхашта йолча комиссена тІадиллад 1976 шерарча Нохч-ГІалгІай АССР халкъа боахам дегІабоалабара Пачхаьалкхен планага, 1976 шерарча Пачхаьалкхен бюджетага, 1974 шерара Пачхаьалкхен бюджет кхоачашъяра отчетага хьожилга.

Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета планово-бюджетни комиссе, отраслеви комиссей, викалий, кагирхой гІулакхашта йолча комиссе цхьана заседани хилар 2 декабре.

Заседане дакъа лаьцараша ла а дийгІа йийцар 1976 шера Нохч - ГІалгІай АССР халкъа боахам дегІабоалабара Пачхаьалкхен плана проекта хьакъехьа республика Госплана председатела Е. В. Брыксина яьча докладага, 1976 шерарча Нохч - ГІалгІай АССР Пачхаьалкхен бюджета проекта хьакъехьеи 1974 шера Пачхаьалкхен бюджет кхоачашъяра хьакъехьеи Нохч - ГІалгІай АССР финансай министра А. И. Иванова яьча докладага.

Заседане дакъа лаьцар КПСС обкома бюро членаша — Нохч - ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова, республика Министрий Совета председатела хьалхарча заместителa С. Н. Кожуховске, облсовпрофа председатела О. С. Беляева, министерствайи ведомствайи кулгалхоша, Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиумеи Министрий Советеи бехктокхамеча болхлоша.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА ПРЕДСЕДАТЕЛА Н. В. ПОДГОРНЕ АФГАНИСТАНА РЕСПУБЛИКЕ ЕРГЙОЛЧА ВИЗИТАХ

Пачхаьалкхенна керте латтача, Афганистана Республика премьер - министра Мухаммед Дауда хьехарах СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Н. В. Подгорный укх шера декабрь бутт юкъе кхачалехьа официальни доттагІлен визитаца Афганистана Республике гІоргва.

МАШИННАЬКЪАХОЙ ТОЛАМ

Укх шера 25 ноябре халкъа боахама мовхьаш дІа-хьа дахьара йола нийслагІча пятилетка задани кхоачашъяь хиларах рапорт делар Грозненски локомотивни депо эксплуатаце цеха коллективо. ТІаийцача социалистически декхарел пхи дии-бийсеи хьалха кхоачашдир коллективо ден-ца дош.

БІаруча кІира да иттлагІча пятилетка чотах мовхьаш тІадола поездаш локомотивни бригадаша дІа-хьа кхувла. ТІайоагІача пятилетка чотах мовхьаш дІа-хьа кхухьилга дІадоладир тепловоза машиниста, коммуниста Каширин Виктора кулгалдеча локомотивни бригада коллективо. Бесланера Грозне кхачийтар цо нормал 720 тонн езагІа йола поезд.

Дика къахьегама толам баьккхар тепловоза машиниста Прейшеголович Станислава кулгалдеча локомотивни бригада коллективо а: шин рейсагІа планал совгІа 700 тонн мовхьаш дІа-хьа дихьад цо.

ИттлагІча пятилетка чотах рейсаш еш я Гопкин Владимира, Семикозов Юре, Оганьянц Рафика, Магомадов Валида кулгалду локомотивни бригадаш.

* * *

Къахьегама толамашца белгалъяккха лаьрхІар КПСС XXV съезд автоматни цеха коллективо: укх шера пачхаьалкхен план а социалистически декхараш а 20 декабре кхоачашде дош делар коллектива къахьегамхоша. Из дош кхоачашдара хІара дийнахьа шоай производственни декхараш 120—130 процент кхоачашду цар. Ерригa продукци ОТК юха ца луш дІа а йохийт.

Дика хьокхамаш даьхарех ба коммунистическа къахьегама ударникаш слесараш Марков Олег, Котов Федор, Усов Виктор. Уж къахьегама ветеранаш эггара лакхагІа балха говзал йолча специалистех ба. Шоай балха опыт, техниках йола знанеш камаьрша дІалуц цар новкъосташта, дукха ха йоацаш балха баьхкача кагирхошта.

* * *

КПСС XXV съезда толамца накъаяхара шерра социалистически яхь а йоаржаяь къахьегама вахте этта латт грозненски цистернаш цІенъерий коллектив.

Промывочно - пропарочни станце коллективо нийслагІча пятилетка пхе шера план ханал хьалха кхоачашъяь хиларах йола «Молния» арахийцар 18 ноябре. Шиъ кІира гаргга ха я цу коллективо иттлагІча пятилетка чотах къахьега. Планал совгІа 20 эзар цистерна кийчъяьй коллектива къахьегамхоша, 15 процент лакхъяьй къахьегама овсарле, 40 минут кІезигъяьй цистерна цІенъеш йоаккха ха. Духхьал дІабахача бетта 3970 сом кхоадьд цар.

Уж къахьегама толамаш доахача хьинаре къахьег Городецке, Алиева, Карболсунова, Выпришкина, Шабаева, иштта кхычар а.

* * *

Съезда хетаяьча къахьегама вахте хьинаре къахьег грозненски вагонни депо рационализатораша. Къахьегама овсарле лакхъяра керда торонаш а лехаш КПСС XXV съезда шоай творчески совгІаташ кийчдеш ба уж.

Цар кийчъяь 150 гаргга рационализаторски предложени производстаана юкъейнхьай укх шера, цох 25 эзар сом пайда а баьнна.

А. ГЕОРГИЕВ.

1976 ШЕРА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГІАБОАЛАБАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНА ХЬАКЪЕХЬА

СССР Министрий Совета Председатела заместителa, СССР Пачхаьалкхен плана председатела депутата Н. К. Байбакова доклад

Новкъостий депутаташ!

СССР Министрий Совето шо хьажийта хьачулу КПСС ЦК Пленумо къоабалъяь 1976 шера — КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева аьнцача тайпара, дикален эффективностеи, халкъа хьал-торо дІахо лакхъяра пятилетка а хинна дІаотта езача иттлагІча пятилетка хьалхарча шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара Пачхаьалкхен план. 1976 шера план 1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабара керттерча достамий проект, СССР министерствайи ведомствайи, союзни республикай Министрий Советий предложенеш теркал а еш кийчъяьй.

1975 шера план кхоачашъяра итогаш

1976 шера плана хьакъехьа шуга хоам бале хьалхагІа лоацца ювца мукъаба сона 1975 шера — нийслагІча пятилетка тІеххьар шерара план кхоачашъяра итогаш. Ер пятилетка белгалъяьннай Коммунистически парте общественни производство алсамкъяккхареи цун эффективность лакхъяреи ларда тІа советски халкъа вахара боарам ма-могга айбара тІаерзаяь лелаю йІаьххача ханара социально - экономически политика кхоачашъеш даьхача доккхийча толамашца. ЛеррагІа чакхйоаккхаш латт КПСС XXIV съездо хьакхайкаяь машара Программа.

НийслагІча пятилетка социально - политически экономически итогаш ергъя КПСС XXV съезде. Цхьабакъда хІанзе а бокъонца хаьдда ала йиш я вайга, советски халкъо Коммунистически парте кулгалца КПСС XXIV съезда Директивашка хьежжа экономика дегІайоалаяра темпаш тешаме лакхъяьй. Лакхъеннай мехка экономически Іилма-технически потенциал. Кхоачашъяьй йоккха социальни программа. ЧІоагІлуш я социалистически пачхаьалкхений содружество, дІахо дегІаух машареи социализмаи духьа цар вежарашха цхьана леладу гІулакхаш. Цу дерригача хІамаша кхь а дукхагІа лакхду дунеи халкъашта юкъера Советски Союза сий.

Боахаме вайна карагІдувла хІамаш, вІашагІтеха а долаш, ховш ма-дарра, къаман доходa дукхалца хьахьокхаш да. ДІадахача шераца нийсйича 4 процент дукхагІа а хинна 362 миллиард сом хургья из.

Экономика керттерча даькъе — промышленносте производства объем укх шера 7,5 процент дукхагІа хургья планагІа лаьрхІача 6,7 процента меттел. Шера дукхагІа хьаеш йола продукци 36 миллиард совгІча сома маьхa хургья, цунах планал совгІа — 6 миллиард сомал дукхагІа. Лакхача темпаегІа дегІанхад иштта машиностроени, химически, мехкдаьтта химически, газови, цхьадола кхыдараш санна дола Іилма-технически прогресс белгалйоаккхаш дола доакъош. Шерагара шерага лакхлу производства технически боарам, продукце дикал, юкъекхуьь оборудоване керда прогрессиви тайпаши технологически процессаши. Лакхлу общественни къахьегама овсарле. Промышленносте 1975 шера 5,9 процент лакхъеннай из, хІаьта цун чотах арахийцал дукхагІа хьаяьча продукце пхе даькъах диъ дакъа.

Парте XXIV съезда, КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленума решенешка хьежжа кхоачашъеш я йІаьххача хашна оттаяь юрта боахам дегІабоалабара, цун материально - технически база чІоагІъяра программа. Укх шера ерригача юртбоахама комплексага дІайохийта капитальни вложенеш 31 миллиард сом совгІа, вешта аьлча 1974 шераца нийсйича 9 процент дукхагІа хургья. Кхоачашъяьй юрта боахама техника, минеральни удобренеш лоаттакра белгалъяь планаш, шеръяьй мелиоративни балхий масштабаш.

Ховш ма-дарра, укх шера вІалла аьттув боацаш нийсденадар хаоттама хьалаш. Цо йиш хилийтанзар вайга юртбоахама производства цхьадолча хьокхамашта плана боарамга кхача. Цхьабакъда чоалханеча хьалашка а, чІоагІа технически кийчо яр, юрта боахама болхлоша шоай хьинар ца кходеш къахьегар бахьан долаш плана заданеш тІеххкхоачашъяьй боамбин цхьайола кхы тайпа продукташи яхара. ДукхагІа хьа а даьхад, кийч а даьд дулх, шура, фуаш, тха.

ДІахо дегІанхай массе тайпа транспорт. 1975 шера план бІарчча хьанйцача кхоачашъергья грузооборотаи пассажираш дІа-юха кхувлараи.

ДІанхача шерашка а санна, чакхъяьккхай капитальни гІиргаш хьалдара йоккха программа. Укх шера пайда эцаргба 114 миллиард сома капитальни вложенеех, е 1974 шерарчул 8,2 процент дукхагІа. Из бахьан долаш 1975 шу чакхдоалаш 800 миллиард сома маьхa хІана хилац аьнна хургья мехка керттера производственни фондаш.

Укх шера, парте XXIV съездо яьча решенешка хьежжа, чакхъяьхай советски халкъа вахара боарам лакхбара тІаерзаяь лоархІаме мероприятеш. Мехка ерригача территоре тІа чакхдоалаш латт кІезигагІа дола бетта алапи 70 сомага кхоачаделга а производственни доакъошкарча юкъера мах тела болхлойн гІулакхерча наьхен ставкаши окладаши лакхъелга а. Халкъа боахама дерригача доакъой болхлой бетта 70 сомага кхаччалца долча алапена тІера налогаш ерригача районашка Іойоах, кхоалагІа дакъа совгІа лохъю 71 сомагара 90 сомага кхаччалца долча алапена тІера йоахача налогий ставкаш. Социальни страховани тоаяьй инвалидий болхлой, гІулакхерча наьха цхьайолча категорей, кхы тІа а льготаш оттаяьй Сийлахь - боккхача Дай-мехка тІема инвалидаштеи боабаьча эскаре гІулакх деш хиннача наьха дезалаштеи, иштта чакхъяьхай кхы тайпа мероприятеш а.

(Инстедоалар 2-ча оагІо тІа).

1976 ШЕРА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНА ХЬАКЪЕХЬА

СССР Министрий Совета Председатела заместителя, СССР Паччахьалкхен плана председателя депутата Н. К. Байбакова доклад

(Чистедоалар. Доалалур 1-ча оагIо тIа).

Вахара боарам лакхбеш чакхъяьхача мероприятеех бахача наха кхы тIа а хинна гIойле укх шера 5 миллиард сомага кхоачаргья. Цул совгIа, бахача нахага 1 миллиард сом кхоачаргда 1948 шерара паччахьалкхен чурча заема облигацей мах юха дIабаларца.

1975 шера бахача наьха хIара сага сих хьатIайоагIа реальни доходаш дIадахача шераца нийсйича 4,2 процент дукхагIа хургья.

1975 шера розничи товарооборот 209 миллиард сом гаргга, е 6,8 процент дукхагIа хургья. Цун структурана юкъе прогрессивни хIамаш хул — доккхагIа хул продовольственни доацача товарийи тIехдикача кхачан продуктайи дакъа.

Коммунистически партеи Советски правительстван социальни политика лоархIаме лостам ба халкъа чуIеча моттигий хьалаш хадданза тоалуш хилар. Массе оагIорахьара еча финансироване чотах хьалду чуIе цIенош укх шера 109 миллион квадратни метрал дукхагIа хургда дерригаш а лаьрхIача. Керда квартираш кхаьчаи чуIеча моттигий хьалаш тоадаьи нах 11 миллион саг гаргга хургба.

ЧIоагIа уйла тIаахийтай унахцIено лораелга, просвещени, культура дегIаккхувлара, къахьегамхоша болх барен салаIарен хьалаш тоадара.

ХIамаш кхоллаш дола мехка низаш дегIадоаладечеи халкъа хьал-торо лакхъечеи даьха толамаш советски наьха къахьегама хьинар айдаларах, общественни производства эффективность лакхъяра, Iилма-технически прогресс сихъяра, халкъа боахама планировании управлении тоаяра тIаберзабаь Коммунистически парте никъ леррагIа чакхбахарах хьахинар да.

Боахами культуреи дегIакхувлача даьхача вай толамий бе боагIача тайпара мах а беш, хIаьта а ала деза, вайна карагIдийнараш кхы я дикагIа хургдар, нагахьа санна министерствай, ведомствай, объединеней, предприятей, гIишлоний, колхозий, совхозий балха тIара халонаш вайна нийсъеннаецаре.

Цхьайолча министерстваша продукцена реализаци яра бIарччача объема плаваш тIехкхоачашйой а, цу цхьан ханна бокъонца кхоачашъяц халкъа боахама саггота эшача изделей цхьадола лоархIамегIара тайпаш хьадара заданеш. БелггIала аьлча, из доагIа Iаьржача металлурге, еза-йоккхача машиностроене, химически мехкдаьттан промышленноста министерствашта. СССР яйгача промышленноста, Министерства кхоачашъяц кIадай, кога гIирса, трикотажни изделей цхьадола тайпаш хьацарен хьателарен план. Кхоачам болаш шер а яц, тоа а яц продукци.

Промышленносте цхьайолча предприятеша ритмично бац болх, кхоачашъяц продукци арахецарен из дикагIа хилийтарен паччахьалкхен планови заданеш.

Юрта боахаме а ишта кIезига дац кхоачамаш производства эффективность дукхагIа хилийтара, къахьегама овсарле лакхъяра, материальни ресурсаш кхояра. Деш дола къамаьл эггара хьалхарча аргIанна техниках, лаьттаех, къаьстта а хий дехкарех, минеральни удобренеех, доакъарах пайда дикагIа эцара, хьувкъам ца бойтара, производствон къахьегами дикагIа вIаштIехьбаккхара хьакъехьа да.

Шенхаштта кхоачамбоацараш да капитальни гIирсаш хьалдеча. Энергетика, металлурги, химически, машиностроени, кхыдараш санна долча промышленноста дукххача доакъошка лерттIа кхоачашъяц керттера фондаши производственни мощносташи болх бе йолаялийтара заданеш. ГIишлош хьалъеча кIезига лаккхлу къахьегама овсарле.

Предприятейи объединеней, гIишлоний, колхозийи совхозийи коллективаш оарцагIъяханза яргъяц уж кхоачамбоацараш дIададахара, тоабе беза халкъа боахамерча кхоачамех пайда эцара беш бола министерствай, ведомствай, союзни республикай Министрий Советий, паччахьалкхени боахамеи управлене ерригача органий болх,

1976 шерарча плана социальнии экономически декхараш

1976 шера вай мохк коммунизм хьалъяра кердача этапа чу боал. 1 декабре хиннача КПСС ЦК Пленуме корта а болаш дIаьхха къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева. Цу къамаьлаца кIоаргга анализ-яьй нийслагIча пятилетке халкъа боахам дегIабоалабара, белгалдаьл коммунизма материально-технически база дIахо хьаярен хьатIайоагIача пятилетке халкъа хьал-торо лакхъярен лоархIамегIара декхараш.

Л. И. Брежнева къамаьлацара положенеши выводаши бокхкача лоархIаме хургья партийни, советски, профсоюзни, боахама органий организаторски балха боарам лакхбара, иттлагIа пхе шера план толаме кхоачашъяр духьа массане а лелаю социалистически яхь керда айяра.

ИттлагIча пятилетка хьалхарча шера заданеш халкъа хьал-торо дIахо айяра лоархIамегIара тороиаш хиларах тарра берригача вай балха эффективность лакъ.се, из тоабе лаьрхIа я. Цу гIулакхаца тарьеш халкъбоахама пропорцеш, производственни потенциал алсамоаккхилга, ресурсаш екъилга.

1976 шерарча плана тIа оттадаьд:

мехка экономика тешшаме дегIаккхувлилга, общественни производства эффективность лакхъелга, вай паччахьалкхен обороний низ чIоагIбелга:

халкъа боахама дерригача доакъой материально - технически база чIоагIъелга, производства технически боарам айбелга, продукци дикагIа хулийтилга;

общественни къахьегама овсарле лакхъяларга, халкъа эша товараш ресурсаш алсамъяларга, гIулакхаш дара сфера дегIаярга хьежжа халкъа вахара боарам айбелга.

Плана тIа оттадаьд доакъой юкъарен доакъошта чухьарен пропорцеш болх беш йолча мощностех, материальнии финансовии ресурсеех, капитальни вложенеех пайда дикагIа эцара ларда тIа товелга.

Общественни производство алсамйоаккхаш дола гIулакх да, хьалхагIа а санна, къахьегама овсарле лакхъяр. Цун чотах къаман доход 86 процент дукхагIа хилийта, дукхагIа хьаеча промышленни продукцех 80 процент гаргга, машиннаькъа транспортаца дукхагIа дIаккхухьача мовхьех 95 процент гаргга, дукхагIа хьадеш дола дерригга гIишлой-монтажни балхаш, йоаккхаш йола юрта боахама продукци цун чотах хилийта лаьрхIад. Цо Iалашду дукха совгIа-эшашагIа воацаш 4 миллион сага къахьегам реальпо кхобелга.

Плана тIа оттаду халкъа боахама дерригача доакъошкарча производственни мощностех пайда ма-могга дукхагIа эцилга. Дикка доккхагIа хул технически кхы тIа а кийчо яргга, болх беш йолча предприятешта реконструкци ярген уж дIахо шеръяргеи йохийтача капитальни вложеней дакъа.

Алхха промышленносте продукци хьаярга дIабода мах лохбарах кходаь ахча 3 миллиард сом совгIа хургда.

Плана тIа оттадаьча тайпара халкъа боахама доакъош дегIадоаладарои производства эффективность лакхъярои 1976 шера Iалашдергда къаман доход 5,4 процент дукхагIа хулга. БIарчча хьанйцача 19,5 миллиард сом дукхагIа хургья из 1975 шера хиннача 14 миллиард сомаца нийсйича. Къаман доходах пайда эца оттаяьча фонда объемо йиш хулийтаргья бахача наьха реальни доходаш дукхагIа хилийта а болхлойи гIулакхерча наьхеи алапеш, колхозхой къахьегамах тела мах дIахо лакхбе, баха нах социально Iалашбелга тоаде.

Белгалдаккханза даргдац, 1976 шера белгалъяьча лоархIамегIарча халкъбоахама пропорцеша дIахорча шерий планови заданеш толаме кхоачашъяра хьалаш хулийташ хилар.

Промышленность

Экономика дегIайоалаярап халкъа вахара боарам лакхбаран керттера дакъа кхоач промышленностага. 1976 шера 4,3 процент йоккхагIа хургья промышленни продукце объем, цу даьхье «А» группа — 4,9 процентш «Б» группа—2,7 проценти. Продукци, къаьстта а «Б» группа ер, лоадамбоацаш мара дукхагIа ца хилар. 1975 шерара юртбоахама бедал ца тоъалцеи хIаьта иштта керда мощносташ болх бе йолайолийтилга тIехьадисарцен дувзаденна да.

ДIахо дегIайоагIаргья энергетикеи доагора промышленности. 1976 шера 1.095 миллиард киловатт-сахьат электроэнерги йоаккхаргья. Электроэнерги дикка дукхагIа йоаккхаргья атомни станцешкеи гидростанцешкеи. Мехкдаьттеи газови конденсати—520 миллион тонн, газ — 313 миллиард кубически метр, кIор 715 миллион тонн йоаккхаргба. ДукхагIа хьаергья мехкдаьтта продукташ, шерлургья цар ассортимент. Цо йиш хулийтаргья халкъа боахама мел эш электроэнерги, доагор, мехкдаьтта продукташ Iалашъе.

Цунца цхьана министерстваши ведомствашеи, союзни республикай Министрий Советаша, объединеней, предприятей, организацей кулгалхоша доагора-энергетически ресурсех дикагIен кхом беши пайда эцара, пайда хьалургбоацача гIулакхашка дIаухийташ рузкъа ца доадара эшар де деза.

Iаьржа металлурги кердача пятилетка чу йол производство технически кийчъяра гIулакха дикка айенна а йолаш. 1976 шера 147 миллион тонн болат лоададергда. Iаьржача металлий кийча прокат 103 миллион тонн гаргга хьаергья, болата турбаш — 17 миллион тонн.

Сийрда бесаш долча металлурге дукхагIа хьадергда алюминии, цIаста, даш, никель, кхыдола металлаш. СССР Минцветмета лоархIамегIара декхар — горно-обогатительни предприятешка керда мощносташ сихагIа болх бе йолаялийтари бедал чакхйоахача ерригача стадешка цунах ма-могга дукхагIа металл хьакъоастадари.

1976 шера а дIахо сихагIа дегIаккхувларгья химически мехкдаьттахимически промышленность. Цу доакъой продукци 7 процент гаргга дукхагIа хургья. 94,5 миллион тонн хьаергья минеральни удобренеш. ДIайийна хIамаш лораю химически средстваш 5 процент совгIа дукхагIа арахецаргья. Хьадеш дола синтетически кIувнаци пластически массаши 9 процент хIана яц аьнна дукхагIа хьа а яь, 3,1 миллион тонн арахецаргья. Дикка дукхагIа арахецаргья полистирол, полиэтилен, кхы тайпа пластмассаш. Хьадергда 1 миллион тонн совгIа химически хьоасийи таьши.

Целлюлоза 6 процент совгIа дукхагIа арахецаргья. Дизза гIулакхаш чакхдаха деза Минбумпромо целлюлозно - каьхата предприятей мощносташ каьерзаяра.

1976 шера дукхагIа хьае лерхI массе тайпара гIишлой материалаш. 126 миллион тонн совгIа арахецаргья цемент, хIаьта шифер — 8 миллиард условни плитка, гIирсашка дода кизга — 288 миллион квадратни метр гаргга. ГIишлой материалий ассортимент шеръе а уж дикагIа хьае а еза.

Плана тIа оттадаьд машиностроенеи металлообработкаи продукци 8,6 процент дукхагIа хьаелга. Лакхача темпаегIа дегIаухаргья атомни электростанцешта, металлургически, химически, мехкдаьтта, яйгача, кхачан промышленноста лаьрхIа металл теда прогрессивни станокаш, хIаьта иштта вычислительни техника прибораш а средстваш а хьаю производство.

Юрта боахама материально-технически база чIоагIъяра дукхагIа хьае лаьрхIад тракторашг, юртбоахама машинаши оборудовании, белгала аьлча ялаташ чуэца комбайнаш, хьайбай боахамаи доакъараш кийчдаран лаьрхIа машинаш.

Къаьстта уйла тIаяхийтай халачеи дукхачеи балхех болхлой мукъабаха, мовхьаш тIадувттара - доассадарен транспортнии операцешта механизаци чIоагIа е, къахьегама хьалаш тоаде йиш хулийташ йола машинаши оборудовании сихха дукхагIа хьаяра.

Машинаш еча объединенейи предприятейи лоархIамегIара декхар да реализаце бIарччача объема меттел, ерригача номенклатурана а хьаденнача заказашта а договорашка оттаяьча ханашка план кхоачашъяр.

Къахьегамхой вахара боарам тIа-тIа дукхагIа лакхбара программа кхоачашъеча лоархIаме дакъа кхоач халкъа эша товараш арахецача доакъошка. 1976 шерарча плана тIа оттадаьд наха эшаращца биззагIа кхоачам бара уж товараш дукхагIа а дикагIа а хьаделга, цар ассортимент тоаелга. ДIахо кхы тIа а технически кийчдергда уж доакъош.

Яйгача промышленносте 5—7 процент дукхагIа хьадергда зипаши даьреши, трикотажни хIамаш, кIувсаши кIувсий хьисапера хIамаши. Бахача нахага дукхагIа кхоачаргда хоагIча куцехьа даь хIадаш, корашка доададу цхаралаш, керда структураши визаши долча кIадаех яь хIамаш, модельни кога гIирс, ингале пхьегIаш, кхыдола товараш.

Кхачан промышленносте дукхагIа хьа а ергья, ассортимент шер а лургья кхачан продуктай, цу даькье мерзеи хьоарах яьи хIамаш, доккъадаь дулхаши маршаши, консерваш, макаронийи Iовнийи продукташ, кхачан ах фабрикаташ, йиий, кхыдола товараш.

ДIахо а дукхагIа хьаде лерхI культурно - бытовойи шагIарча боахамеи гIулакхашта лаьрхIа товараш. 1976 шера 20,5 миллиард сома маьхха, е 7,2 процент дукхагIа арахецаргда уж.

Iилма-технически прогресс

1976 шерарча плана заданеш Iилмеи техникеи дIахо дегIайоалаярах, материальни производствай къахьегамхой бытеи ерригача сферашка цара карагIдувларех шерра пайда эцарах ког гIортолга еш я.

1976 шера лерхI фундаментальнии прикладнойи Iилмаш дегIадоаладе, керда технически средстваши технологически процессаши хьае, производствана механизации автоматизации е, продукце дикала характеристикаш тоае. 200 совгIча лоархIамеча Iилматехнически проблемах лаьца деча Iилман тохкамийи конструкторски разработкайи комплекс я кхоачашъе езаш. Арахеца йолае лерхI 4 эзар совгIа керда тайпа машинаш, оборудовании, приборашш изделеши, цу даькъе 650 гаргга эггара лоархIамегIа яраш — паччахьалкхен планагIа. Цу планагIа лаьрхIад 200 гаргга керда технологически процесс. производствана механизации автоматизации ю средстваш юкъейоалае.

Лакха овсарле йола машинаш еча продукце керда тайпаш арахеца доладергда. Царца атомни электростанцешта лаьрхIа 1 миллион киловатт низ бола реактор, 500-и 800-и мегаватт низ бола дукхагIа эффективни йола цхьа соа йоалла паровой турбинаш, газ дIаухийтача станцешта лаьрхIа 16 мегаватт низ бола газови турбинаш, шера 300 эзар тонн полиэтилен а цунца цхьана цох йоаха продукташ а арахецаргйола технологически линии, автомобилаш — 75 тонн мухь кхухьа «БелАЗ» яха самосвалаш, 14-и 16-и тонн мухь кхухьа КамАЗа дезала автопоездаш, дукхха кхыяраш.

Прогрессивни технологех пайда эцара, бурув детта керда инструменти маркхали юкъебоабалара чотах мехкдаьттан газовии промышленносте мехкдаьтта скважинашта эксплуатационни бурув тохилга станока бетта 1510 метрга газ йоаккхача 620 метрга кхоачаш лаккхлургда.

Iаьржача металлурге караерзае еза 100 гаргга керда пайданегIа йола проката профилаш, царца — 50 шийла йолаш хьовзаяь профилаш.

1976 шера тхана промышленносте эггара хьалха юкъе хьоргья лакха овсарле йола рапирни ткацки станокаш, кIадаш деча промышленноста таьш хьувзача производстве лерхIаш да ши барабан йола, хIанз болх беча оборудованел 5—6-зза лакхагIа овсарле йола тха къажду машинаш оттве.

Доккхий балхаш де лерхI вычислительни техника юкъейоалаяра. Суммарни низага диллача 1975 шера хиннача-рел 1,7-зза низ болашагIа йола массанена лаьрхIа электронно - вычислительни машинаш хургья.

Продукци дикагIа хилийтара декхараш толаме чакхлахара министерстваша предприятей, объединеней кулгалхошкара чIоагIагIа хьадеха деза технологически дисциплина леладелга, производство дикагIа вIашагIйоаллилга, технически тIахьожам чIоагIбелга. Иштта лакхбе беза продукце керда тайпаш хьакхоллилген юкъедоаладелген сихдарах бола Iилма - тохкама, проектнии конструкторскии организацей бекхтокхам.

Юрта боахам

1976 шера плана тIа боккха теркам тIабахийтаб баха нах кхачан продукташеи промышленность бедалшеи кхы а дикагIа Iалашъяр шийх тийша дола юрта боахам дIахо дегIабоалабара вай парте оттаяь комплексни программа дIахо а кхоачашъяра.

Юрта боахама валови продукци 121 миллиард сома хургья (1973 шера маьхаща лаьрхIача). ДIададахача пхе шера юкъера лаьрхIача хIара шера боарамал 7 процент дукхагIа хул из. Ялат нийслагIча пятилетке юкъера лаьрхIача хIара шера даьккхачул 14 процент дукхагIа даккха лерхI. Дикка дукхагIа даха а кийчде а лерхI гезараш, коартолаш, баьцадааараш сомаши, боамби-бедал, шекара свекла.

Укх шера чIоагIа йокъал оттарах доакъараш ца тоъаш хилар Iаткъаргда хьайбай боахама. Цудухьа колхозашеи совхозашеи хьайбаш Iангара дахара де мел дезар де деза, тIера па доалийташ ма-могга лораде, хIаьта йиш йолча дукхагIа хилийта деза дахка доахан, хьайбай продуктивность лохьялийта йиш яц.

Юрта боахама 1976 шера лургья 380 эзар трактор, 270 эзар грузовойи лаьрхIа йолеи автомашинаш. 97 эзарнел дукхагIа ялаташ чуйиду комбайнаш. Колхозашкеи совхозашкеи кхоачаргья дукхагIа низ бола тракторашр дукхагIа мухь кхухьа автомобилаши. 4 миллиард сома гаргга юртбоахама машинаш лургья, е 5,9 процент дукхагIа, къаьстта дукхагIа машинаш тергья хьайбай боахаман доакъар кийчдаран лаьрхIа.

1976 шера юрта боахама лургья 75,4 миллион тонн минеральни удобренеши доакъара фосфаташи, е укх шера еннача рел 3 миллион тонн дукхагIа, царца 2 миллион тонн фосфорни удобренеш.

Юрта боахам комплексно дегIабоалабара паччахьалкхен капитальни вложенеш 1976 шера 31,3 миллиард сом я, е 6 процент дукхагIа, цул совгIа колхозаша цу гIулакха хьожадергда 10,1 миллиард сом шоай ахча.

1976 шера паччахьалкхен средствай чотах хIамаш дIае юкъедоаладергда 872 эзар гектар хиш декка лаьтташ, 919 эзар гектар докъадергда, 8,7 миллион гектар даьгIенашка хий дулларгда. Цул совгIа колхозаша шоай средствай чотах хий дилла лерхI 206 эзар гектара тIа, царца 176 эзар гектар цонаши даьгIенаший йолаш.

Промышленни ларда тIа 1976 шера дулх дукхагIа даккхара 34 миллион коа тIара оалхазараш хургдола фабрикаш яхка, 612 эзар хьакха, 80 эзар кагий доахан кхоабаргдола комплексаш болх бе йолаялийта еза.

Плана тIа лаьрхIа да КПСС ЦК-и СССР Министрий Советон баьча соцам тIа ма-аллара РСФСР Iаьржа доацача лаьттай зонера юрта боахам дегIабоалабара капитальни вложенеши материально - технически ресурсаши хьожае.

Транспорти бувзами

Вай мехка экономика дегIайоалаяра бокхха лоархIам болаш да транспорто хадданза болх бар. Халкъа боахамеи бахача наьхеи хьашташ кхоачашдара плана тIа лаьрхIа да транспорта дерригача тайпаша мухь дIа-юха кхухьилга 5,7 процентаи нах дIа-хьа бугилга 5 процентаи лакхде. СихагIа шерлургья мехкдаьтта дIаухийта транспорт, цун мовхьаш дIаухийтилга 17 процента лакхлургда, хIаьта автомобильни — 6,5 процента.

Дикка средстваш къоастаду Байкало - Амурски никъ биллара.

Форда флота болх пайданегIа хилийтара портови боахам дегIабоалабе лерхI. Ленинградски, Туапсински, Измаильски, кхыча порташка болх бе йолайолитаргья мухь Iобоахэн тIаботтен комплексаш.

Плана тIа лаьрхIад 15 эзар километр чIоагIа тIоа тIабилла наькъаш дахка.

Нах дIа-юха кхувлача сихагIа дегIайоагIаргья фецарен автомобильни транспорт. Аэрофлото нах дIа-юха бугилга 7,4 процента лакхлургда.

Дикка балхаш дергда бувзама средстваш, радиовещанин телевидении дегIайоалаеш. 1976 шера городашкарча телефонни станцей низ 6,7 процента, юрташкарча телефонни станцей 8,3 процента боккхагIа хургба. Телевизионни станцеш дукхагIа хургья, радиовещательни станцей низ чIоагIагIа хургба.

Капитальни гIирсаш хьалдар

Финансировани яра дерригача хьасташкара халкъа боахамга йохийта капитальни вложенеш 116,7 миллиард сом да, вIаши нийсдеча маьхашка диллача 4 процент дукхагIа. ХIаьта паччахьалкхен капитальни вложенеш 102,4 миллиард сом хургья, е 5,1 процента дукхагIа.

1976 шера капитальни вложенешта планировани еш лоархIаме нийцад халкъа боахам эшача доагорица, металлаца, энергетически, металлургически, кхыйолча оборудованеца дикагIа Iалашбара, орта боахаме материально-технически база чIоагIъяра, цуна минеральни удобренеши техникеи дукхагIа ялара, яйга, кхачан, дулла-шурий промышленность дегIаяра дешаш къоастаданза даргдоацилга. Хьоахадаьча доакъошка капитальни вложенеш елген гIишлой-монтажни балхаш делген дукхагIа хургда халкъа боахаме бIарчча хьанйцача долчул.

Дикка капитальни вложенеш е лерхI производственни доапача даькъе. Финансировани яра дерригача хьасташкара уж хургья 25,2 миллиард сом. Царех паччахьалкхен капитальни вложенеш — 20,5 миллиард сом. Цо торо лургья дукха а дукхагIа наха чубаха цIенош, коммунальнии культурно - бытовии гIирсаш хьалде.

Капитальни вложенеш цхьан моттиге хьагулъярен производственни мощносташ ший ханнахьа болх бе йолаялийтарен духьа йистедаха дезача гIирсашта хьожаю паччахьалкхен капитальни вложенеех производственни гIирсаш хьалдара хьожадеча кхаь даькъах ши дакъа, керда хьалде лерхIа гIирсаш кIезигагIа а деш.

Доклада тIа цIераш яьхай 1976 шера болх бе йолайолийтаргйолча энергетически промышленноста, Iаьржача металлурге, мехкдаьтта чакхдоахача, машинашъеча промышленноста, халкъа эша товараш арахецача доакъой объектай.

Капитальни гIирсаш хьалдарен производственни мощносташ болх бе йолаялийтарен план кхоачашъяр хьалдда лоархIам болаш да иттлагIча пятилетка дIахорча шерашка производство дегIайоалаяра а цун заданеш толаме кхоачашъяра а.

Халкъа материальнии культурнии боарам лакхбар

Халкъа дахара хьал айдара плана декхараш хьадоагIа вай парте йIаьхкхача хана оттаяьча социальни программа тIара. Къаман доход, халкъа эша товараш хьаделга дегIадарца а деш дола гIулакхаш дукхагIа хиларца а дийза вахача цхьан сага тIабоагIа реальни пайда 3,7 процента дукхагIа хилийта лерхI. Болхлойи гIулакхерча наьхеи бетта дола алапи юкъера лаьрхIача 150 сом, е 2,7 процента, колхозхой балхах лур — 98 сомага кхоачаш, е 5 процента дукхагIа хургда.

Халкъа дахара хьал айдара 1976 шера хьожаду 4,7 миллиард сом. Уж средстваш хьожаю мехка ерригача районашка производственни доакъошка болх бечар кIезигагIа дола алапи, ставкаши окладаши йоаггIача тайпара болхлоштеи гIулакхерча нахаи дерригача доакъошка налогаш ца йоахаши кIезигагIа йоахаши 70 сомага кхачийтара. Цхьайолча районашка дIадоладергда производственни доацача доакъошка юкъера алапи телача болхлой алапи, ставкаши окладаши 70 сомага кхоачийтилга.

Потреблене общественни фондаш 5 процента дукхагIа хургья, 94 миллиард сомага а кхоачаргья. Цо Iалашдергда халкъа образовани, культуреи унахцIено лораяри, пенсеш, пособеш, стипендеш телилга дегIадоаладе, хIаьта торо лургья социально - культурни гIулакх дара кхыдола тайпаш чакхдаха.

Плана тIа лерхIача тайпара халкъа эша товараш дукхагIа арахецарен цар ресурсаш дегIаяхкарен ларда тIа розничи товарооборот 216 миллиард сом, е укх шерарчул 3,6 процент дукхагIа хилийта лерхI. Бахача наха эшар диззагIа кхоачашдара СССР министерстваштеи ведомстваштеи, союзни республикай Министрий Советашта тIадиллад 3 миллиард сомал кIезигагIа йоацаш кхы тIа а ресурсаш лахар.

Боккха теркам тIабохийт бахача наха эша кхачап товараш дукхагIа лоаттадара, царца хьоарах яь хIамаш, Iовнаш, шекар, кхыдола товараш долаш. Чкъаьрий дохкилга 25 процента, генарий даьтта 6,6 процента, коартолаш 10 процентал совгIа, баьцадаараш 13 процента дегIадоагIаргда.

ДIахо дегIадоагIаргда бахача наха гIулакх дар. Маьхах гIулакх делга 8,2 процента дукхагIа хургда, 25,2 миллиард сома а дергда. Бытовой гIулакхаш дара балхаш 7,9 процента дукхагIа дергда, 5,8 миллиард сомал тIех а даргда.

1976 шера кхоачашъе еза наха чубаха цIенош дареи коммунальни гIирсаш дареи йоккха программа. 111 миллион квадратни метр йола цIенош хьаллергда, укх шерарчул 1,7 миллион квадратни метр дукхагIа хул уж. Паччахьалкхен средствай чотах 76,6 миллион квадратни метр цIенош хьалде лерхI. 11 миллион сага вахара хьал тоаде йиш хулийтаргья цо.

Цунца цхьана белгалдаккханза даргдац наха чубаха цIенош хьаллеча доккхий кхоачамбоацараш долга. Укх пятилетка шерашка Украинан Белорусски республикаша мара чакхъяьккхаяц шоашта оттабаьча юкъерча сметни маьха наха чубаха цIенош дара заданеш. Юкъерча маьха цIенхаштта тIера баьннаб РСФСР цхьайолча областашка, Узбекски, Казахски, Таджикски, Армянски, Эстонски, цхьайолча кхыча республикашка.

Боккха болх бергба коммунальни боахам дегIабоалабеш. Иштта, 1976 шера газ чуйилла квартираш 3,4 миллион дукхагIа хургья ХIаьта шу чакхдоалаш городашкеи городий хьисаперча поселкашкеи ерригга 30,7 миллиони юрташка 14 миллиони квартира хургья уж, е ерригаш лаьрхIача цхьаннахьа 69 процентн вокхазахьа 57 процентн.

ПланагIа лерхI школе даха йоацача берий учрежденешкара бераш 11 миллионага кхоачаде, е 1975 шерана нийсдича 4,4 процента дукхагIа хилийта. Паччахьалкхен средствай чотах болх бе йолайолийтаргья 1,2 миллион моттиг йола юкъардешара школаш, царца 700 эзар гаргга моттиг яраш юрташка.

Укх шерада нийсдича вузашкеи техникумашкеи студенташ 21 эзар саг дукхагIа дIаэцаргва. 1976 шера лакхерчеи юкъерча специальнии дешара заведенеша арахецаргва 1,8 миллион специалист, царца 0,7 миллион лакхера образовани йолаш.

1976 шера кийчвергва 8,5 миллион квалифицировании болхло. Цуша профессионально-технически училищаш йистейоахаргья 2 миллион совгIа болча наха.

1976 шу чакхдоалаш больницашкара меттеш 3,1 миллион хургда. Лораш 860 эзар хургба. Дарбан препараташи медицински техникеи дегIайоагIаргья 9 процента.

Iалам лорадари Iалама ресурсаех дикагIа пайда эцари

Вай ерригача планета халкъашта кхоачашъе чIоагIа хьашт долаш йолча йоккхагIча социальнии экономически проблемаех цаI я вайна гонахьара среда лораяра проблема.

Паччахьалкхен плана тIа лаьрххIа заданеш оттаяьй Iалама лорадарап Iалама ресурсаех дикагIа пайда эцаран. 1976 шера лерхIаш да хиш лорадара гIирсаш сихагIа хьалделга, хIаьта эггара хьалха промышленни узлай, йоккхача хьайбай комплексай хиш цIендара гIирсаш, хIаьта иштта городашкара Iоуха хиш цIендара станцеш.

Промышленни предприятешка дукхагIа хургья дIаухача газашцара зене йола хIамаш хьалувца установкаш. 11 процента дукхагIа арахецаргья керда очистни установкаш хьалъяран йолаш яраштa реконструкци яран эша оборудовани.

СССР министерстваштеи ведомстваштеи, союзни республикай Министрий Советашта заданеш оттаяьй кхаш лорадара хьунаш дIа а йогIаш лаьтташ эрозех лорадара, гIумараш чIоагIъярап босешта террасировани яран, болх баь баьшача майдаш тIа рекультиваци яран.

СССР территоре тIа дунен тIарча хьун ресурсаех дилагIа дакъа гаргга да. Плана тIа лерхI практически ерригa хьунашка ювлача цIерех сигала а лаьтта а лораелга Iалашде. Хьунаш иштта лазарехи зе деча хIамаехи биологически а лораергья.

1976 шера Iалам лорадара мероприятешта хьожае лерхI 1,7 миллиард сом паччахьалкхен капитальни вложенеш. Цул совгIа цу гIулакха лаьрхIа дикка средстваш къоастаду промышленни предприятеша, колхозашеи совхозашеи.

ХIама хьаду низаш дIанийсдари союзни республикай боахам дегIабари

1976 шера плана тIа оттадаь да союзни республикайи экономически районийи экономика дIахо дегIайоалаелга, цар боахама специализаци кIоаргагIа елген комплексность айелген.

Мехка Малхбоален районий хIама хьаду низаш дIахо сихха дегIадоаладе лерхI. Малхбузен - СибарегIа арен тIарча мехкдаьттеи гази йоаллача моттигий ларда тIа йоккхагIа йола территориально-производственни комплекс хьалъелга дIахо хьоргда, хIаьта иштта Саянски, Братско — Усть-Илимски, кхыйола комплексаш.

1976 шера мехка дукхагIа доаккха дерригa мехкдаьтта Малхбузен СибарегIа доаккхаргда. Укхаза 180 миллион тонн мехкдаьтта, 46 миллиард кубически метр газ яккха лерхI. ДIахо а хьалъергья газеи мехкдаьттаи проводаш, газ чакхйоаха заводаш, Тобольски мехкдаьттахимически комбинат, Сургутски ГРЭС шоллагIа аргIа хьалъе йолаергья.

Малхбоален-СибарегIен экономически районе сихагIа дегIайоагIаргья электроэнергетика, босбола металлурги, мехкдаьттахимический целлюлозни - каьхатеи промышленность, электротехнически машинаш елга, яйгеи кхыдола промышленноста доакъош.

Промышленни производство дIахо дегIайоалае лерхI Казахски ССР-и Средни Азе республикашкеи. Укхаза лерхI электроэнерги, кIори гази дукхагIа даккха, босбола металлаш дукхагIа арахеца.

СССР Европейски даькъ тIа предприятешта шерра реконструкци е, хIаьта иштта болх беш йолча производственни мощностех дикагIа пайда эцара кхыйола мероприятеш чакхьяха, Курскии Магнитнии аномале, Поволжье, Украине, Закавказье, Белоруссе, кхыча республикашка, районашка цхьайола йоккха индустриальни объекташ хьалъе лерхI планагIа.

Ерригача союзни республикашка дIахо дегIабоагIаргба юрта боахам, цар специализаци лоархIаме а эцаш.

Арахьара экономически бувзамаш

Советски экономика дегIаяра тIа-тIа дукхагIа лоархIам болаш хул лоазал дехьарча мехкашцара экономически бувзамаш. Советски Союза арахьарча торговле оборот сихха дегIайоагIа. 1976 шера из 13,6 процента дукхагIа хургья. Арахьара торговли еча вай керттера партнераш социалистически мехкаш, эггара хьалха мехкаш — экономически вIаши новкъостал дара Совета членаш да.

1976 шера Советски Союза арахьара торговли ечара социалистически паччахьалкхений удельни дакъа 57 процент гаргга хургда. Мехкашца — СЭВ членашца экспортеи импортеи план оттаяьй 1976 — 1980 шерашта йола халкъбоахама планашта СССР-и цу мехкаштеи юкъе координаци яра ларда тIа. ЛерхIаш да экономически интеграци специализаци дегIайоалае, мехкаша —СЭВ членаша промышленноста цхьадола доакъош дегIадоаладеча цхьана къахьегилга.

ТIадоагIача шера дIахо дегIадоагIаргда СССР дегIаухача мехкашцара арахьара экономически бувзамаш. Царга дIаухийтаргья машинаши оборудовании, экономика дуккха доакъош дегIадоаладара технически гIо дергда. Хьалхарча шерашка а санна дегIаухача мехкашкара Советски Союзо хьайергья цар къаман промышленноста продукции вай халкъа боахама хиланза дарг доаца традиционни экспорта товараши.

Промышленни дегIадаьккхача капиталистически мехкашца еча торговле СССР керттера партнераш йолаш юс Великобритани, Итали, США, ФРГ, Финлянди, Франци, Япони. Цу мехкашкара иергья керттерча даькъе, хIанзара оборудовани, царца компенсационни ларда тIа еча соглашенеех минеральни удобренеш хьаяра, мехкдаьттан газовии, целлюлозни-каьхатеи промышленность, кхыдола доакъош дегIадоаладара этапе. Цу соглашенеша ма-яххара вай царна дIаухийтаргда цу отраслей продукце цхьадола дакъа.

Доклад чакхйоалаш Н. К. Байбакова аьлар:

Шуга ювца дIаенна 1976 шера йола халкъбоахама план низкъало я, бакъда реальни а я. Цун заданеш кхоачашъяра производства чура торонаш оарцагIйоахаш, Iилма - технически прогресс сихъеш, къахьегама овсарле лакхъеш, материальнии финансовии ресурсаш ма-могга кхоеш, продукци дикагIа еш дикка низаш тIадахийта дезаргда министерствашеи ведомствашеи, союзни республикай Министрий Советаша. Цунна гIо дергда КПСС XXV съезда даха ма-доаггIара пакъадахара шерра яьржача социалистически яхьо.

Партийни, советски, профсоюзни боахамеи организацеша тIера па йоалаш чакхъяха еза парте ЦК декабрьски Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева доклада тIа йоалаяь положенеш, шоай ханнахьа къестаде дезе предприятеша дикагIа болх бергбола дешаш, хIаьта из дарца Iалашде деза 1976 шера план кхоачаш а тIехкхачаш а елга.

Шеко яц Коммунистически парте кулгал а деш советски халкъо таIдоагIача шера шеца кхоеш къахьегарца кердача, иттлагIча пятилетке коммунизм хьалъяра планаш толаме кхоачашъяра чIоагIа лард йолларгхилара.

(ТIоараш тох).
(ТАСС).

1976 ШЕРА ЙОЛЧА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТАХИ 1974 ШЕРАРА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТ КХОАЧАШЪЯРАХИ ЙОЛА

СССР финансай министра, депутата В. Ф. Гарбузова доклад

КПСС XXIV съезда решенеш кхоачашъеш советски халкъо экономика дегIайоалаяра дерригача лостамашка доккхий толамаш даьхад. Халкъа боахам динамически лакхлулга Iалашдаьд, дукхха лакхбеннаб мехка экономически, Iилма-технически низ, дикка лакхбеннаб халкъа вахара боарам, чIоагIъяьй паччахьалкхен обороноспособность.

Вай общество дегIайоалаеча даьхача толамашца цIаькха а бакъду Коммунистически парте политика нийса а эффективность а йолаш хилар, из къахьегамхой хьашташа маьххара йиза йоагIаш хилар. Советски наха цхьабарт а болаш мога а ю, хьал а лоац ленински парте, цун Центральни Комитета, ЦК Генеральни секретарь новкъост Леонид Ильич Брежнев керте латтача КПСС ЦК Политбюро чухьарен арахьарен политика.

КПСС ЦК декабрьски (1974 ш.) апрельски (1975 ш.) Пленумий решенеша, КПСС ЦК-ас партега, советски халкъага даьча Кхайкарало къахьегамхой политически къахьегамен хьинар кхы а айдир. Берригача мехка шерра яьржай КПСС XXV-ча съезда даха ма-доагIара накъадахара, толаме планаш кхоачаш а тIехккхоачаш а яра тIехьара социалистически яхь. Шера планал тIех 6 миллиард совгIа сома маьха йолча промышленни продукцена реализаци яьй.

1975 шера къаман доход чIоаггIа лакхлургья, геттара йоккха сумма — 362 миллиард сом а хургья. Сихача темашца дегIаера промышленни производство, лакхъеннай цун эффективность, тоаеннай промышленноста структурен предприятей балха технико-экономически хьоккхамаши. ТIехкхоачашъяьй промышленносте къахьегама овсарлен пайден лакхбара Iадани.

ЛеррагIа кхоачашъеш я КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленумо, парте XXIV-ча съездо оттаяь программа. ЧIоагIлуш я юртбоахама производства материально-технически база, шерра яьржай лаьтташта еш йола химизаци мелиораци, кхы а чIоагIагIа хинна дIаэттай колхозийи совхозийи экономика. Цо бакъду юрта боахам—халкъа боахама лоархIаме дакъя лакхдара вай парте лаьцаникъ нийса хилар.

КПСС XXIV-ча съезда решенешка хьежжа 1975 шера дIахо а кхоачашъеш хилар советски наьха вахара боарам лакхбара шерра программа. Бахача наьха доходаш лакхъяларга хьежжа дукхагIа доххк халкъа эша товараш, шерлу цар ассортимент, уж дикагIа хул. Розничнии товарооборот цхьан шера 6,8 процент лакхъеннай.

ДIахо а дегIадера бахача наха деш дола медицински гIулакх, чакхдоалаш латт дерригаш а юкъарча юкъерча образованега довлилга, къахьегамхой дуккхача категорешта социальни страховани елга тоадаьд.

Уж гIулакхаш дар бахьан долаш бахача наьха реальни доходаш (цхьан сага сих лоархIаш) укх шера 4,2 процент лакхълургья. ДиззагIа кхоачашду советски наьха материальнии духовнии хьашташ.

Нах чубаха цIенош шерагара шерага геттара дукха хьалдеш хилар бахьан долаш советски наьха фусамий хьалаш тоалу. 1975 шера хьалдаьд 109 миллион квадратни метр хула нах чубаха цIенош.

Халкъбоахама план толамца кхоачашъяр бахьан долаш 1975 шера СССР паччахьалкхен бюджет доходаш 220,4 миллиард соми е плана 101,8 процент, расходаш 217,6 миллиард соми йолаш е 100,7 процент кхоачаш хургья, доходаш расходел 2,8 миллиард сом тIех а йолаш.

Дувцилга йоацаш да СССР халкъа боахам дегIабоалабара нийслагIча пхе шера план кхоачашъеш даьха толамаш. Коммунистически парте белгалъяьха керда геттара йоккхий планаш кхоачашъяро дIадехаргда кхы а боккхагIа низ тIабохийтилга, тIаьIертта творчески къахьегилга, общественни рузкъа дебадара тIехь дерригача халкъо къовсам лоаттабелга.

Советски нах дизза нигат даьба уж декхараш сийленца кхоачашдара, коммунистически общество хьалъеча керда толамаш дахара.

1976-шера — мехка боахамен культурнии вахара ерригача сферашка керда доккхий толамаш дахара шера СССР паччахьалкхен бюджет оттаяьй парте XXIV-ча съездо къоастаяьча принципиальни политически установкай ларда тIа, хьатIадоагIача шерарча халкъбоахама заданешка хьежжа.

СССР Лакхехьарча Совета сесси хула ха тIакхоачача хана хиннача КПСС ЦК Пленумо могайир 1976 шера СССР халкъбоахама планеи паччахьалкхен бюджетеи проекташ. Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьла тIа оттаяьй вай общество социальнии экономически дегIаахара керттерча дешай хьакъехьара принципиальни установкаши лоархIаме декхараши.

Плана тIеи бюджета тIеи я Советски Союза экономика хьалъяра геттара йоккхий масштабаш, мехка производительни низаш кхы а чIоагIагIа дегIаухилга.

Бюджето хиланза яргйоацача средствашца Iалашду халкъа боахам дIахо а дегIаухилга, къахьегамхой вахара материальнии культурнии боарам лакхлулга, советски паччахьалкхен обороноспособность чIоагIлулга.

СССР паччахьалкхен бюджет хьачулу СССР Лакхехьарча Советага чIоагIъяйтара, доходаш 223,5 миллиард сом, расходаш 223,3 миллиард сом йолаш, доходаш расходел 201 миллион сом дукхагIа а йолаш. Бюджета тIа оттадаьд Iилма-технически прогресса темпаш чIоаггIа сихъяра, боахама чура резерваш кхы а йиззагIа оарцагIъяхара, материальни, къахьегама, финансай торонех пайда эцача кхомбара режим лакхъяра хьакъехьа Коммунистически парте оттадаь декхараш.

Социалистически боахама доходаш лакхъелга оттаду дIахо а общественни производствон къаман доходи хьалъяра, къахьегама овсарле лакхъяра, продукцега дIалодар лохдара, из дикагIа хилийтара ларда тIа.

Паччахьалкхен предприятеша луш бола пайда хургба 109,8 миллиард сом, укх шерарчул 9,5 процент дукхагIа. Капитальни вложенешка, оборотни средстваш тIакхетарга, экономически стимулированега, кхыча затраташка дIадахийтара предприятештен производственни объединенештен кара хургдолаш дIалургда берригача пайдан 41,2 процент. Экономически стимулироване фондашка йохийта отчисленеш 24,5 миллиард сомага кхоачаргья, е 1975 шера хиннарел 0,5 миллиард сом дукхагIа.

Товараш хьадарен реализаци яреи планови заданеш тIара хьалерхIаш, оборота тIара йоагIа налог укх шера хургья аьнна хетача поступленеел 2,7 миллиард сом дукхагIа оттаьй.

Колхозий доходаш лакхъяра йолаш йолча ставкашкен планашкен хьежжа колхозашкара йоагIа подоходни налог 0,7 миллиард сом хургйолаш белгалъяьккхай.

Бахача нахагара йоагIа налогаш къоастаяьй плана тIа оттаеча алапе фонда лоархIам а беш. Бюджета доходашка бахача нахагара йоагIа налогаш хургья 19,6 миллиард сом, е бюджета ерригача доходий 8,8 процент.

1976 шера планаеи бюджетаеи Iалашду общественни производство дегIаахарен цун эффективность лакхъярен ларда тIа халкъа вахара материальнии культурнии боарам дикка лакхбара тIаерзаяь парте экономически политика леррагIа чакхйоаккхилга.

ХьатIадоагIача шера дIахо а болхлойн гIулакхерча наьхен алапи лакхдеш, социальни страховани тоаеш гIулакхаш дергда. Бахача нахага дIакхачийта хиннача заемий облигацеех деннар ханал хьалха юхадIалургдолаш аргIанара тираж е лерхI. Халкъа вахара хьал тоалара дувзаденна гIулакхаш дара хьожаду 4,7 миллиард сом.

Советски наьха материальнии культурнии хьашташ кхоачашдеча тIа-тIа лоархIамегIа моттиг лоац бахача наха мах боацаш медицински гIулакх дечеи образовани лучеи, пенсеш, пособеш, стипенди телача потреблене общественни фондаша. 1976 шера потреблене ерига общественни фондаш 94 миллиард сомага кхоачаргья, хIаьта бахача наьха цхьан сага сих лаьрхIача — шера 366 сомага.

Бахача наьха вахара фусамеи культурно-бытовойи хьалаш тоадара халданза йоакхо а еш, цу гIулакхага геттара дукха средстваш дIайохийт. ХьатIадоагIача шера нах чубаха цIенош, коммунальни предприятеш, больницаш, школаш, кхыйола культурно-просветительни учрежденеш хьалъяра хьожаду 21,8 миллиард сом. Цо йиш хулийтаргья 11 миллион сага фусамий хьалаш тоаде, больничнии учрежденешка 66 эзар менги дукхагIа хилийта, 1,2 миллион моттиг йола школаш хьалъе, коммунальни боахама предприятей сеть шеръе.

Экономически социальнии прогресса, халкъа вахара хьали культурен лакхъяра геттара йоккхий планаш кхоачашъяра юкъе доккха дакъа лоац советски Iилмо. ХьатIадоагIача шерара Iилма тохкамаш дегIадоаладара къоастаду 17,7 миллиард сом.

Дунен халкъашта юкъера кхоххам кIаьдбаро хьахулийт дунен дерригача мехкашта юкъера экономически культурнии бувзамаш дегIадоаладайтара эша дика хьалаш. Бюджета тIа лаьрхIа да цхьатарра бокъо йолеи вIаши пайдане долеи цхьана гIулакхаш леладара, чурча гIулакхашта вIаши юкъе ца лелхара а вIаши лархIара а ларда тIа СССР-а доазол дехьарча паччахьалкхенашцара арахьарча торговлеи Iилма-технически отношенеш шеръярца дувзаденна гIулакхаш делга. 1976 шера дIахо а дегIадоагIаргда социалистически экономически интеграце комплексни программага хьежжа СЭВ членаш долча мехкашца цхьана леладу гIулакхаш.

СССР паччахьалкхен бюджет — из машарен хIама хьадарен бюджет я.

Бахача наха тIа-тIа дукхагIа хоатташ дола хIамаш бизза кхоачам болаш хилийтара боккха лоархIам а беш, уж халданза арахецаргйолаш, дикагIа хулийтаргйолаш, цар ассортимент шеръергйолаш дола гIулакхаш ду Коммунистически парте. ХьатIадоагIача шера ейгача, кхачан, моттигерча промышленностага дIадохийтаргда 17,5 миллиард сом ахча. Укх шераца йистача уж затраташ 5,5 процент дукхагIа хургья. Еза-йоккхача промышленноста предприятешта дукха средстваш къоастаергья бахача наха эша товараш дукхагIа арахецара. 1976 шера халкъа эша товараш арахецара берригача боарамах 30 процентага кхоачаш арахецаргда цар уж.

Вай парте Центральни Комитета дукха ха йоаццаш хиннача Пленуме цIаькха а министерствай, ведомствай, объединеней, предприятей, боахамий организацей кулгалхой теркам тIабахийтар промышленносте йола геттара йоккхий торонаш ма-могга оарцагIъяхара тIехьа къовсам лоаттабанза баргбоацаш хилара. Коммунистически парте дIадех дIахо а производства эффективность лакхъелга, рузкъан кхом бара халданза цIенхаштта режим лоаттаелга.

1976 шера плана тIеи бюджета тIеи лерхI промышленносте дикка материальни затраташ кхое — 2 миллиард сом гаргга.

КПСС XXIV съезда Директивашца хьалхле я лелаеш продукци дикагIа хилийтара дикка болх бир укх тIеххьарча шерашка министерствашеи предприятешеи. Дикала паччахьалкхен Знак еннай 26 эзар тайпарча изделешта укх тIеххьарча шерашка, царех 8 эзарнена укх шера а луш. Цунца цхьана дуккхача министерствашка ледара бу продукци дикагIа арахецара тIехьара болх, белгалдаьккхар докладчика.

Транспортен бувзамен дерригача тайпашта финансировани яра къоастаде лерхI 19,6 миллиард сом, из хул 1975 шера хинначул 6 процент дукхагIа. Бюджета тIа къоастаю Байкало-Амурски машинникъ дIахо биллара хиланза яргйоаца средстваш.

Вай парте Центральни Комитето халкъбоахамен политически эггара хьалхарчарех цхьа лекхар лерхI дIахо а юрта боахам дегIабоалабарах, цун материально - технически база чIоагIъярах, юртбоахама производство тешшаме лакхъярах.

1976 шера плана тIа белгалдаьха гIулакхаш тIадерзадаьда колхозийн совхозийн индустриальни база кхы а дукхагIа чIоагIъяра, лаьтташта комплексни химизации мелиорации яра, юрта боахамера концентрации специализации дукхагIа хилийтара.

ХьатIадоагIача шера юрта боахам дегIабоалабарга бюджета тIара, паччахьалкхен юртбоахама предприятейи банка кредитийи чотах дIадохийтаргда 37,2 миллиард сом. Юрта боахамга дIайохийта ерига паччахьалкхен капитальни вложенеш 21,3 миллиард сом хургья. Цул совгIа, колхозаша шоаш шоай средствайи банка кредитийи чотах дIайохийтаргья 10,1 миллиард сома капитальни вложенеш.

Тешам боллаш юртбоахама культураш хьувкъаяра 1976 шера дIахо а кхоачашъеш хургья колхозийи совхозийи лаьтташта шерра мелиораци яра программа. Лаьтташта мелиораци яра, уж овлангара тоадара долча балхий комплексага колхозашкеи совхозашкеи дIадахийта лерхI 8,3 миллиард сом.

РСФСР Iаьржа доацача лаьттан зоне юрта боахам дегIабоалабеш доккхий балхаш дергда, из геттара боккха лоархIам болаш да берригача мехка экономика дегIайоалаяра. Цу зонерча лаьтташта мелиораци яра, совхозашка производственни помещенеш хьалъяра, кхыча гIулакхашта хьатIадоагIача шера къоастаду 4,2 миллиард сом.

Юрта боахама лургья 380 эзар трактор, хIама ца эшшаш 100 эзар ялат чуэца комбайн, 270 эзар мухь кхухьа автомобиль, 75 миллион тонн минеральни удобренеш.

Коммунистически парте хьалхашка уттаду экономически социальнии декхараш кхоачашделга дуккхача даькъе тийша да капитальни вложеней эффективностахи гIишлош хьалъяра гIулакх тоадарахи, аьлар дIахо докладчика.

1976 шерара паччахьалкхен капитальни вложеней беррига боарам 102,5 миллиард сом ба, укх шера хинначул 5,1 процент дукхагIа. Бюджета тIара, предприятей, боахама организацей, кредита шоай йолча чотах йола централизованнии капитальнии вложеней финансировани 88,3 миллиард сомага кхоачаргья.

Халкъа боахама плана тIеи бюджета тIеи лерхI вложенеш вIашагIтоха, оборудованега дIайолхача затратий дакъа дукхагIа хилийта.

Промышленносте йолча паччахьалкхен капитальни вложеней берригача боарамах 64 процент 1976 шера йолаш йола предприятеш кхы а технически Iалашъярга, реконструкци ярга, шеръярга дIадахийта лерхI.

КПСС Центральни Комитето СССР Министрий Советои халкъа боахам дегIабоалабеча эггара лоархIамеча а тIехьа тетта йиш йоацача а декхарех цаI лерхI капитальни гIишлош хьалъеча дола кхоачамбоацараш дIадахарахи капитальни вложеней эффективность лакхъярахи. Министерстваш, ведомстваш, союзни республикай Министрий Советаш декхарийла я капитальни вложенеш хиланза яргйоацача тайпара вIашагIтоха, гIишлош хьалъяра ханаш лоацъе, царга дIадодар лохде, гIишлошъяра-монтажни балхаш дикагIа хилийта.

ГIишлошъяра - монтажни балхашка дIадодар лохдара хьакъехьа доккхий декхараш латт гIишлош еча организацешта хьалхашка. Укх тIеххьарча шерашка гIишлош еча организацеша цхьадола толамаш даьхад цу хьакъехьа. Бакъда, хIанз а гIишлош еча кхом беш дIаяхийтац материалаши алапе фондаши, кхоачамболлаш эффективно пайда эцац гIишлош хьалъеча техниках.

ГIишлош еча организацеша дикагIа пайда эца беза материальнии къахьегамеи торонаш кхоаяра йолча резервех, гIишлошъяра - монтажни балхашка дIадодар лохделгеи накопленеш дукхагIа хулийтилгеи Iалашде деза.

Торговлеи бахача наха бытовой гIулакх дареи финансироване раздела тIа йоах халкъа эша товараш хьадареи товарни кхоачамийи боарамга хьежжа, 1976 шерара розничнии товарооборот 216 миллиард сом хилийта лерхI, е укх шера хинначул 3,6 процент дукхагIа. Бахача наха бытовой гIулакхаш дара боарам 5,8 миллиард сомага кхоачаргба, 7,9 процент лакх а лургба.

Паччахьалкхен торговле финансированега дIадохийт 3,6 миллиард сом. Кооперативни торгови организацеша торговли, заготовкаш дегIайоалаяра, кхыдола балхаш дара дIадохийтаргда 1 миллиард сом совгIа.

Халкъа вахара боарам халданза лакхлуш хиларо торговлей гIулакхаш дара сферей предприятей балхагара дIадех доккхий хIамаш, СССР торговле Министерства, Центросоюзои союзни республикай Министрий Советашеи торговли дикагIа вIаштIехьъяккхарай торговле а общественни кхачан а предприятей сеть шеръяра а гIулакхаш де деза, шерагIа юкъеяхьа еза торговле прогрессивни методаш, лакхъе еза бахача наха гIулакхаш дара культура.

НийслагIча пятилетка шерашка парте XXIV съезда решенешка хьежжа чакхъяьккхай дIахо а халкъа образовании культурен дегIайоалаяра, къахьегамхой унахцIено лораелга тоадара, социальни страхованеи пенсионни Iалашони боарам лакхбара шерра программа.

1976 шера СССР паччахьалкхен бюджета тIа лерхI социально - культурни учрежденеш лелаярга дIайолха расходаш 80,4 миллиард сом хилийта, е укх шерарчул 4,2 процент лакхъе.

ХьатIадоагIача шера дIахо а дегIайоагIаргья берийи кхелетарийи юкъара образовани, специалистийи йоккха говзал йолча болхлойи кадраш кийчъелга. Школе даха ха йоацача берий учрежденешка кхелешкхетадеш хургда 11,4 миллион бер, 1975 шера хинначул 480 эзар бер дукхагIа. Деша даха ха кхачанза долча берий учрежденешка дIайохийта расходаш 3,9 миллиард сом хургья.

Еррига юкъарча образоване школаш лелаяра кердача шера къоастаду 8,6 миллиард сом. Дикка средстваш хьожаю юртарча моттигерча школай материально - технически база чIоагIъярай бераш къахьега Iомаделга тоадарай.

Iилма - технически прогресс дегIайоалаяро дIадех дешара лакхерча заведенешка, техникумашка, профтехучилищешка кадраш кийчъяра дукхагIа теркам тIабохийтилга. 1976 шера цу тайпара Iомавеш хургъа 12 миллион совгIа саг, цу гIулакхага дIайолха расходаш хургья 7 миллиард сом.

1976 шера унахцIено лораяргеи физически культурагеи дIайолха расходаш 11,5 миллиард сом хургья.

ТIа-тIа дукхагIа дегIайоагIа къахьегамхой материально Iалашбара система. Социальни Iалашонеи социальни страхованеи дIайохийта ассигнованеш 34,9 миллиард сомага кхоачаргья, 7,2 процент дукхагIа а хургья. Из деш болхлошта, гIулакхерча наха, колхозхошта массе тайпа пенсеш далара 26 миллиард сом къоастаду, 1,7 миллиард сом лакх а луш. КIезига Iалашбаьча дезалий бераштa пособеш даларга дIадахийта лерхI 1,6 миллиард сом.

Коммунистически парте леррагIа дIахьу КПСС XXV съездо тIанйца, дунен халкъашта юкъера кхоххам лаьгIбара, дерригача дунен тIа машар чIоагIбара тIаерзаяь машара Программа, аьлар дIахо докладчика.

Вай паччахьалкхен арахьара политика тIаерзаяь я советски наха а кхыча социалистически мехкий халкъаша а машаре хIама хьадара къахьегара хьашташта, машара, кортамукъала, дерригача халкъий кхерамзлен гIулакха этта я. Лаьтта машар лорабареи чIоагIбареи гIулакха юкъе къаьстта доккха дакъа лоац КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Леонид Ильич Брежнева. Европе кхерамзлени цхьана гIулакхаш леладареи совещане итогаш КПСС арахьарча политико доккхий толамаш даьха хилара дола керда тешал да.

Ший арахьарча политике Советски Союзо дицдалийтац цунца цхьана герз хьаделга сихдеш дола, машаре дахара политика йохае гIерта агрессиви империалистически низаш долаш хилар а. Цу хьалашка Коммунистически партеи Советски правительстваи йоакхо ю мехка экономически оборонни низ чIоагIбара. 1976 шера СССР паччахьалкхен бюджете оборонага йохийта расходаш 17,4 миллиард сом хургйолаш къоастаяьй, из хул бюджета ерригача расходий 7,8 процент.

КПСС XXIV съезда Директиваш нийслагIча пятилетка шерашка кхоачашъеш, халкъа боахама доал дара структура тоаеш гIулакхаш даьд. Промышленни доакъошта доал дара генеральни схемаш юкъейоалаю, производствана концентрации специализации яра а объединенеш яхкара а ларда тIа доал дара шин-кхаь звенон системага довлилга кхоачашдеш да. Халкъа боахама кхыча доакъошка параллельно болх беши соалени йола организацеш дIайоахаш болх а баьб.

Цо йиш хилийтар доал дара аппарат тIакхетара шера юкъера лаьрхIа йола темпаш лохъе, хIаьта иштта болхлойн гIулакхерча наьхен юкъарча дукхала доал деча персонала лоаца удельни доал лохде, доал дара органашка дIайолха расходаш кIезигъе. Из бахьан долаш нийслагIча пятилетка шерашка 4,4 миллиард сом кходе йиш хилар.

Цхьабакъда, массе министерствашка эцац бизза пайда доал дара аппарат эрганьккха тоаяран нига болх беш бола нах кIезигбаран йолаш йолча торонех, ледара юкъеккхувл доал дара керда, кхы а дикагIа эрганьха тоаяь методаши формаши, предприятешка доал дара аппарат ца йоагIаш шеръеш, из лелаяра совлен расходаш еш нийслу.

Правительствас министерствашта, ведомствашта, союзни республикай Министрий Советашта тIадиллад доал дара аппарат дIахо а кIездгъергйолеи дарегIа хулийтаргйолеи гIулакхаш делга. 1976 шера паччахьалкхен бюджете лерхI уж гIулакхаш дарах 1,3 миллиард сом кходе.

Союзни республикай паччахьалкхен бюджетех йолча доклада раздела тIа хоам бу, хьатIадоагIача шера цар паччахьалкхен бюджетий беррига боарам 99,5 миллиард сом хургхиларах, из хургда СССР паччахьалкхен бюджета 14,6 процент.

Укх суммашка хилийта лерхI союзни республикай паччахьалкхен бюджеташ:

	(миллионаш сомаш)
РСФСР	54.229
Украински ССР	16.821
Белорусски ССР	4.346
Узбекски ССР	4.294
Казахски ССР	6.714
Грузински ССР	1.762
Азербайджански ССР	1.651
Литовски ССР	2.046
Молдавски ССР	1.262
Латвийски ССР	1.352
Киргизски ССР	1.153
Таджикски ССР	1.022
Армянски ССР	1.186
Туркменски ССР	820
Эстонски ССР	853

ДIахо а союзни республикай халкъа боахам дегIабоалабара бюджета тIареи предприятей а организацей а шоай йолча средстваш тIареи къоастаду 90 миллиард сом, цох бюджета чотах 45,5 миллиард сом а долаш. Уж средстваш хьожаяь я ерригача союзни республикай промышленность, юрта боахам, торговли, жилищно - коммунальни боахам дегIабоалабара. Социально - культурни гIулакхашка йохийта расходаш 51 миллиард сомага кхоачаргья.

1976 шерарча халкъбоахама плана тIа лерхIача гIулакхий финансировани Iалашъяра союзни бюджета тIара къоастадаьд: Казахски ССР — 191,4 миллион сом, Туркменски ССР — 64,1 миллион сом.

Цхьан ханна 1976 шерарча бюджетаца СССР Лакхехьарча Советага чIоагIъяйтара правительства юкъейоалаяьй 1974 шера СССР паччахьалкхен бюджет кхоачашъяра хьакъехьара отчет а. Доходий хьакъехьа бюджет кхоачашъяьй 201,3 миллиард сом долаш, е плана 102,7 процент, расходий хьакъехьа 197,4 миллиард сом долаш, е 100,9 процент, доходаш расходел 3,9 миллиард сом лакхъелар.

Чакхвоалаш докладчика аьлар:

Советски нах даьхача толамашта чIоаггIа раьза хиннеи доккхал деши накъаболх парте халкъеи вахаре хулача геттара йоккхача событена — советски общества коммунизмага хьоча новкъа керда, геттара йоккхий перспективаш оттаергйолча КПСС XXV съезда.

Парте XXV съезда сийла берригача мехка яьржача дукхача наьха социалистически яхьо хьахьокх советски нах дукха езача Коммунистически партех дувцилге йоаццаш тешаш хилар, вай общество социально - экономически дегIаахара геттара йоккхий планаш кхоачашъеш керда котлонаш яха хьадда лоIам болаш уж хилар. (ТIоараш тох).

Доклада лоацъяь кепатох.

(ТАСС).

ТЕХНИКАНА ГIУЛАКХ МИШТА ДУ

РЕЙД

«40 лет Октября» яхача совхоза центральни усадьба коа чуваьлча а кхоачамболаш да укхаза техникана лерттIа доал делга ха. ДIадахача шерашка укхаза хиннача довзаргдац ков. Цкъа-дале, Iан техника дIаувттаю моттиг механически мастерскойна тIехьашка дIакъоастаяьй. ДIа-хьа кхийса йоацаш цхьа лостам болаш хоза латт из. Цхьан мугIарагI дIаовттаньй автомашинаш. ШозлагIа-дале, ков асфальт билла шаьра да. Хьалха гонга гIолла боагIа хотт хьувш лелар трактораш, автомашинаш. Из мастерской дIачукхухьар.

РемонтагIа мастерской чуйоагIа трактор лаьрхIа юллаш моттиг еце а асфальтии площадка тIа йила а йиле цIенйий дIаоттаю.

Типови хьисапе хьалъяьча йоккхача сийрдача помещене дехьеи сехьеи шин мугIарагIа латт ремонт еш йола шийтта трактор. Чура че цIена я. Машинашта гонахьа хьувзача ремонтникашта паргIата я. ИIайхача помещене сапаргIата лел уж.

ХIаьта цу ерригача торонаша хьахулийт къахьегама овсарле лакхйолийта хьалаш. Бригадни хьисапе ю укхаза ремонт. Совхоза хIара бригадера слесарь-наладчик ва механически мастерской. Царна гIо деш, эшачун йоакхо еш е бригадир е цун помощник хул.

Укх шера йиьлагIча квартале ремонт яь мастерскойра араяьннача 12 трактора ахаш Къахьегама ЦIеча Байракха, Октябрьски революце орденаш лелаеча бригадира Арчаков Султан-Гире бригадацара я.

— Графика тIа белгал маларра шин ханнахьа ремонт е хьайоалайир шин техника Арчакова, — йоах механически мастерской заведующе Гадиев Закрес. — Ремонт еш воаллача трактариста фу эш хьож йоккха опыт йола бригадир, балха тIара ца вувлийта цунна езаш йола оатхал хьаязъю, складера хьаяхь, хIаьта эшаш йолча инструментаца Iалашву.

Хьагучох совхоза механически мастерской йиьлагIча квартале кхоачашде лерхIарех лоархIаергья. ПланагIа ремонт е езача 19 трактораx шийтта дика ремонт яь араяьннай. Юхе йисараш графикал хьалха кийчъяьй оаха, йоах заведующе.

Укх шера хашнахьа запасной оатхалаш Iалашъяра боккха теркам тIабахийтаб укхаза. ХIаьта цул совгIа мастерской цехашка болх бераш а лакха квалификаци йолаш нах ба. Моттигерча хьалашка чоалхане оатхалаш хьаю дуккхача шерашка йоккха опыт Iоаьча токараша Рамазанов Зяудина, слесара Кодзоев Зяудина. Дуккхача шерашка чоалхане оатхалаш еш хьабоагIача цар говзал лакхъеннай. Цар говзача кулгаша фрезерни, строгальни станокаш йоацаше а токарни станокаш тIа ду уж балхаш. Мастерской заведующега хьа а бена дIабелар «КИР-1,5» яхача косилка редуктор лелаю гIув. Токараша Рамазанов Зяудинеи Юсупов Iаддарахьманеи токарни станока тIа хьабаьбар из. Фрезерни станока тIа бу болх бар цу тIа баьр. Заведующеи механикеи техкачул тIехьагIа тIех дика баьлга белгал а даьккха машина тIа дIатIаоттабе могабир.

Наггахь мара ца нийслуш дефицитни оатхал я «ГАЗ-51» автомашина карданни гIувна флянец. Говзача токараша шерденна Iургаш дита а дите царна юкъерча йовкъашка йоагIаш йола юкъ юташ боарамагIа керда Iургаш доах. ТIаккха из флянец ше яьхар миссел кхы а ях.

Говза кулг тохаш ва пенсе тIа ваха ха йоллаше къахьегаш вола электрически оборудовани, аккумуляторaш тоеш вола слесарь Дзауров Исраил. Иштта дика къахьег трактораш тоаеча слесараша Дзауров Махьмада, Беков Саламхана, Кодзоев Хьадже, аьшкапхьараша Дзауров Асхьаба, Гадиев Гурсмана.

Техникана ремонт елга сихденнача хана мастерской ремонтникашта дукха болх бахь боахама кхыча доакъошкара а. Тхо хьожаш хиннача хана бруцелезни доахаи латтача фермера пастеризатора лаьрхIа йола кран-винтель еш боахкар токараш. Ерригача районе лехача кораяьцар из совхоза инженера. КIеж ца яьккха шура заводе дIа ца эцаш йовргйолаш яр из оатхал сиха дIа ца оттайнча. Кхаь сахьата из оатхал хьайир токарни цехе.

Иштта лакха говзал йола универсалаш мастерской бале а совхоза низ кхоачаргбац гурахьеи Iайн тоае езача 60 трактора ремонт е. 1974 шера «40 лет Октябра» яхача цу совхозо «Сельхозтехника» Сунженски объединенеца договор оттадьдар 1975 шера 4 трактора ремонт ергйолаш. Уж трактораш дIаэца аьнна ваха мастерской заведующи цаI трактор дIа ца эцаш юхавенав. Договор кхоачаш ца дича баргбац объединене болхлой.

Тракторашта ремонт елга графикагIа кхоачашдой а белгалдаккха деза ка бола ялати хьажкIаши хьоккхача комбайнашта ремонт елга совхозе тесса леладелга. ХIаьта иштта ледара лел бIаьстан юхье кхашка болх бе араяккха еза юрта боахама инвентарь тоаелга а. Из гIулакх лоацшача хана цхьан кога тIа даккхара йоакхо е еза совхоза кулгалхоша.

Веррига хIанз мастерской болх беш ткъаь итт совгIа саг ва. Делкъийга салоIача хана царна чубаха Iоховша моттиг яц. Цхьа шу совгIа ха я мастерской чу шиъ цIа хьакъоастадаь, цхьабакъда совхоза гIишлонхоша деш хIама дац. Уй Iо-м техад, дIахо кхы кулг ца тохаш латт. КIалъякха сарпалаш сетташ хIанзле а пайда ца дац уй. Ремонтникашта дика хьалаш Iалашдара йоакхо янза яргьяц.

«Сердало» рейдови бригада: А. ДЗАУРОВ—«40 лет Октября» совхоза мастерской нормировщик; Х. КУСИЕВ — рабочкома председатель; Т. АРЧАКОВ — «Сердало» газета спецкор.

Укх шера эггара хьалха болх беш хилар «Нива» комбайна тIа Шелковской района «Путь к коммунизму» колхоза механизатор Мельников Николай Иванович, хIаьта дукха хIама ца эшаш ялх бIаь тонн ялат а аьрдар. ШоллагIча механизированни отряда комбайнерашта юкъе дикагIбола хьоккхам ба из.

— Мишта карагIаьлар хьона иззал ялат чуэца? — аьнна шийга даьча хаттара:

— МоллагIча техникана дика Iунал эш? — жоп делар Николай Ивановича. — Соахка айса тоайир аз сайна хьаенна комбайн. Тоае еза оатхал тоаяь, хувца езар хийца ваьлча, комбайна ерригача узлашка цар мел дика болх бу хьожаш чакхваьлар. Цул тIехьагIа мара дIаоттаянзар комбайн кийчон линейка тIа. Ялат чуэцача хана халданза йоакхо йора комбайна ерригача узлашта даьтта хьакхара, хоттах, демах уж цIенъяра. Из бахьан долаш ялат чуэцача хана комбайн еха моттиг нийсъялацзар.

Доккха дакъа лаьцар Николай Ивановича гурахьа юв культураш дIае лаьтта кийчдеча, дуга чуэцача. Иштта, дуга 8 бIаь совгIа центнер чудера сий долча механизаторо.

Кхашка гурахьа ду балхаш даь доаххаше а шин техника тоае эттар Николай Иванович. Гусеничнии трактори «Нива», «Сибиряк» яха ши комбайни я цо укх шера тоае езаш. Трактор тоаяь а яьккха хIанз комбайнаш тоае йолаяьй.

КПСС XXV съезда сийна тоае хьаенна еррига техника 24 феврале толамца тоаяь яккха дош деннад Николай Ивановича.

СУРТА ТIА: Шелковской района «Путь к коммунизму» колхоза механизатор Н. И. Мельников комбайн тоаеш ва.

М. ТКАЧЕНКО тексти сурти.

ТIАЙИЦА ДЕКХАРАШ КХОАЧАШДЕШ ДА

Пятилетка чакхъяла юхейисача ханах халкъа боахама план а, социалистически декхараш а толамца кхоачашдара ма-хулла дукхагIа пайда эца гIерташ тIатеIIа къахьегаш я республика предприятей коллективаш.

Дукха ха хетац «Октябрьнефть» НГДУ № 1 йолча районни инженерно - технологически служба специалисташа а болхлоша а шоай собрание КПСС XXV съезда хетадаь доккхий социалистически декхараш тIайийца а уж толамца кхоачашдара йола еррига торонаш гучаяхарах цар дийца а. ХIаьта хIанз хьалхара итогаш яьй цу хьакъехьа технологий, производственни участкай операторий, служба берригача болхлой барттайнача коллективаша карагIдаьннача. Укх шера паччахьалкхен плани социалистически декхараши толамца кхоачашдеш да. Съезда хетадаь тIайийцача социалистически декхарий чотах хIанзле планал совгIа 11,5 эзар тонн мехкдаьтта даьккхад, хIаьта ер пятилетка йолаелча гIоне «Октябрьнефть» НГДУ промысловикаша планал совгIа 54429 тонн «Iаьржа дошув» даьккхад. Из толам баккхарах, мехкдаьтта даккхара йола шоай пхе шера план ханал дукха хьалха, 14 ноябре кхоачашъе вIаштIехьдаьлар цар.

Къахьегама доккхий толамаш даьхад смена начальника Ананьевен, инженераша - технологаша Абдулаевен, Дроздовен кулгалдеча бригадай коллективаша.

Л. АУШЕВА.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Укх тӀеххьарча шерашка дикка тоаделлад ДРВ юрта боахама механизаци елга.

СУРТА ТӀА: Вьетнама Демократически Республике Хатай провинцерча Минзинь яхача юртбоахама кооперативе кхаш хӀамаш дӀае механизировании хьисапе кийчдеш латт.

ВИА—ТАСС сурт.

МИЛИТАРИСТАШ ГЕРЗАГА КХУВД

Японе правительства хьакхайкадаьд герзашцара низаш дегӀадоаладара керда план оттае йолае аьнна ше решени яь хилар. Прессо хоам баьб, къаман оборона управлене (УНО) директора М. Сакатас 1976 шера август хьатӀакхоачаш герзашцара низаш эргадахара хьакъехьа предложенеш кийчъе аьнна бӀыи дерригача тайпай штабашка указани енна хилараx.

Цу гӀулакхо сатем боабаьб японски а доазол дехьарча а прогрессивни общественноста. ГӀулакх мишта дъьча, 1974 шерре а тӀехьа Японе конституце 9-ча статья тӀа дӀаязъдаьд дунен халкъашта юкъера къовсам тӀа дола дешаш къестаду средство а лаьрхӀа тӀом берг ма бац аьнна. «Шаккха а» бергбац аьнна. Конституце цу статья тӀа аьннад «дӀахо йоадача хана цӀаккха а вӀашагӀдохкаргдац» лаьттаи тӀара, форда тӀара, фегара тӀема низаш а хӀаьта иштта кхийола тӀема средстваш а».

ХӀаьта а японски парламенто 1954 шерре а тӀаийнад «кхерамален корпусах» мехка «самооборона низаш» оаларaш дара а цу цхьан ханна уж алсамдахара а хьакъехьара закон. «Самооборона низаш» хӀанз 230 эзар совгӀа сагах латт.

ХьатӀадоагӀача шера чаккхоал оборона дегӀайоалаяра йолагӀа пхе шера план — ма-дарра... аьнча герзашцара низаш дегӀадоаладара план. Цун керттера декхар дар «хьал кхочкаденна моттиг хуле а аьнна тӀема кийчой система» хьаяр.

Хьалха хиннача США оборона министра Шлесинджера августе УНО кулгалхошца Токио переговораш яьй Азерча союзникий стратегически планий хьакъехьа. Газеташ тӀа аралийлхад цу районерча шийла декхарех цхьадола дакъа японски военщинана дӀатӀадилла лаьрхӀа Пентагон хилара Японе ший тӀема потенциал чӀоагӀъелга цо дӀадийха хилараxи дола хоамаш. Обозревателаша бегбоахаш санна хеттар: малагӀа «кхерам» ба керда ассигнованеш хьахецанза ярг ца хилар бакъдара господаша тӀемахоша дагалаьцар? Кхеталеш да, «самооборона» низашта реконструкци янза яргъяц аьнна бахьан а даькха шоай сов герз Японега дохка гӀерташ ВӀашагӀкхийтта Штаташ хилар. Экономикагара хьал тӀема поставкай чотах тоаде гӀортар — керда дагалаьца хӀама дац. ТӀаккха Японе правительствана фу хет цунах?

Японе къаман оборона Управлене хьакхайкадаьд, къаьнара пхе шера план дунен халкъашта юкъе хӀанз латтача хьалаца тарлуш ца хилар, хӀана аьнча «дунеи тӀа кхоххам кӀаьдбара тенденци, советско - американски юкъмоттиг тоаелга а чулоацаш, дӀахо дӀагӀоргйолаш я. «Цудухьа, йоах, хӀанз тӀема кийчо яра программа «маьршача ханарча хьалашка бокъонца вӀашттӀехьаьккха нийсъьча оборона системана» хувцанза яргьяц».

Кердача программа чулоацам хӀанз укх сахьата миштаб ховаш дац. Цхьабакъда ховш да, кердача пхе шера планага хьежжа Японе тӀема гӀулакхашка дӀадохийта ахча шозза хӀана хилац аьнна дукхагӀа а хинна, японски кепайоазоно дувцачох, боарам боацаш йоккхача цифрага кховчаргдолаш хилар — 9,4 триллион иен. Японски экономика хала ха йоаккхаш йолча хьалашка тӀема гӀулакхa дӀахийца селлара дукха ахча, язду «Асахи» яхача газето, беза мухь а хинна эггара хьалха къахьегамхой га гӀоргда.

Б. СМИРНОВ,
АПН соб корр.

Токио.

Кхыча мехкий калейдоскоп

ВЕНЕ ООН-СИТИ

ООН Генеральни Ассамблее тӀехьара хиннача сессе оттадаьд Вена яха город ООН массазара конференцеш яра калачдара юкъе йихьа (Нью-Йорка Женевен дӀаяьлча) кховлагӀа яр лархӀа, аьнна. Из бахьан долаш австрийски столице кизгача бетонахи хьалъе лерхӀ сооруженей йоккха комплекс — ООН-сити, цу чу 4700 сага болх бе йиш хургйолаш. 1978 шера из хьалъяь яьлча цу чу хургья атомни энергена йолча Дунен халкъашта юкъерча агентства (МАГАТЭ), промышленность дегӀайоалаяра йолча ООН Организаце (ЮНИДО), кхы дукхача дунен халкъашта юкъерча организацей штабквартираш.

А. ДУМОВ,
АПН собкор.

Вена.

КЪАЬНАЧА ХАНА БАЬХАРИЙ ХИННАЙИЙ ТЕШ АРХИВ?

Римски университетерча археологашта корадаьраша цу хаттара луш дола жоп архив хиннай яхаш да. Дукха ха йоацаш Сирерча Алеппо яхача города къулбехьенгахьа раскопкаш еш кораяьй вай эра хьахилалехьа кхо эзарлагӀча шерашка хиннача къаьнача города архив. Цунца да дӀа-юхя кхахьийта дипломатически тӀемеи каьхаташ, коммерчески гӀуллакхий йоазош, бераш а лаьрхӀа словараши учебникаши. Цу тайпара дарех эггара къаьнагӀа дола памятникаш да уж.

Цига корадаьд пхийтта эзар йоазув. Уж дерригаш а топпара Ӏоакъаш тӀа загалгашца даь йоазош да. Документаш шин меттала яздаь да: вай эра хьахилалехьа дилагӀча эзар шере хиннача шумерскии, «семитик» аьнна цӀи тиллача бовзаш ца хиначеи меттала. Къаьстта тамаш йолаш хӀама да корадаьча йоазонашта юкъе литературии переводаш а хилар, цо лингвистий торо хулийт къаьнара меттаи Ӏомаде.

И. КЛЕЙМЕНОВ,
(АПН).

«ХЬОНА КЪОАЛ ДАЛЬД? ЮЯЗЪЕ ФОРМУЛЯР...»

Лондонски метро чу Д. Маккарти яхача цхьан сага къоал даьд. ТӀеххьарча хана цу тайпара хӀама шийна шозлагӀа а нийсденнадаь киса кхуварарчата духьала къовсам лоаттабара е городера Ӏаьдало а е полице а деш хӀама дац, аьнна «Дейли миррор» редакце письмо яздаьд цо. Къобалдаьр лоаргхиларген лочкъадаь бохча шийга юха кхоачаргхиларген дог доахаш хӀама ядаьдац письмо автора...

Цу хьакъехьа-м бехказло йолаш ва из. ХӀана аьлча киснара хӀама яьккхай аьлча меттел цӀагӀара хӀамаш йихьай аьнна полице телефон техача а оарцагӀволаш саг воацандаь. Телефон техача луш дола жоп укх тайпара хул: «Оаха кхоана почтаца формуляр дӀаейтаргья хьона. Цу тӀа мел эшар Ӏо тӀа а надий тхога из юха ейтаргья Ӏа».

Формуляр дӀаяхьийтарах кхоачам бий хӀана дут из гӀулакх аьнна хатта тарлу? ТӀехьтӀехьагӀа дукхагӀа хулаза лузамашта духьала отта кхоаиц полици. Масала, соахка страховой компанеша лочкъаьяча хӀамаех дӀаденна ахла 13 миллиони 60 эзари фунт стерлингаш да. Из цхьа цу хьалха хинначул дукха дуккагӀа да. Полице мукъарло цу цу тайпара хӀара гӀуллакх тахка ший низ ца кхачарл. Йоккхача универмагашка къй...

Увкъыйфьаь аьнна хабар дича а порядок лораеш бараш кьа ца боагӀаш моттигаш нийслу. «Тика чура пальто дочкъаевенна къу бӀарччача дийнахьа чу а воаллаваь саррахьа мукъа валийтар оаха», — яхаш дийцар репортера «Баркарс» яхача универмага менеджера.

Лондон.

Э. ЧЕПОРОВ, АПН,
собкорр.

АРАБАЬХАБ...

Таиланда правительствас соцам баьб хьатӀадоагӀача шера март бутт тӀакхоачаш, хьалха Индокитае тӀом болча хана цига гӀуллакх деш хинна Американски тӀема коммуникационни оалаш йола сеть мехка дӀакъовла аьнна. Пномпенеи Сайгонеи проамерикански режим йохарца США Центральни разведывательни управлене из система Таиланда шийна юха духьал яьккхай. «Фар истерн экономик ревью» яхача гонконгски еженедельника дувцачох цунна «тӀадилла» кеда гӀулакх — граждански тӀемеи радиобувзам дӀалувцар да, хӀаьта цун болхлоша мах а телаш нах шоашкахьа а боах.

Мехка прогрессивни общественносто правительствa соцам хьал а лоац, Таиландерча дукхача ЦРУ «филиалех» цӀи соцаярах кхоачамбаь мӀе яхаш Ӏаьдал тӀа а хьех. Тайска кица да, аьчар яха га цхьа галг кагъяь ца Ӏеш цун еррига дохьаш доалла галгаш кагийча мара йокъалац, яхаш.

(АПН).

НАБАХТЕН КАМЕРЕРА КВАРТИРА

Зшеплос яхача боварски лоаман юрта денна доккхачах болх беча, сесаги кхо бери долаш волча болхлочо Б. Ландрата (моттигерча администраце корта) къаьсттача указанегӀа чуӀе хьакъоастаяьй... набахтен камера: кораш а доацаш йола ялх квадратни метр. Дезал чуӀйна барак сов тишъяларах, дӀаяккха йийзар, хӀаьта Б. кхыметтел юртара моллагӀа цӀалг лаца а торо йоацаш вар. Циггача дег чу ессар дезал кӀалхарбаргбола уйла: моттигерча полицейски участкерча набахтен камере баха чуховшабе. Халахетар даьккха из истори кепайоазон тӀа даьлар. Юххера а ландрато моттигерча пожарни команда кухне дӀачуяхийтар кхалсаг ший кхаь бераца.

(АПН).

АХ САХЬТА «ПИК»

Саррахьа дукха нах а Ӏайя, массаза а очередаш хул малхбузенгерманскн городий продуктови тикашкарча кассашта хьалхашка. ГӀулакх миштад аьлча, ФРГ дерригача дунен тӀа ца аьлча а, Европе алхха ше цаӀ мара боаца мохк ба шейола тика нийсса ворхӀагӀчох ах даьлча дӀакъовлаш. ДукхагӀйолча учрежденейи фирмайи болх сайрийна ялх сахьат даьлча чакхбоал. Нагахьа санна дийнахьа продукташ Ӏалашъе хьа кхийнадеце, ца эцаш юсаш йола фуннагӀа хӀама эзалургьян хьога вокзалерча тикаш тӀара мара. ХӀаьта бийсанна цига баха вӀаштӀехьдаргмичад массане а вешта маьхаш а да цига кхозза дезагӀа.

Эцархошта вӀалла а аьттув боацаш дола из гӀулакх дӀадаккха гӀийртай бундестаг дукхача шерашка. Рознични базархой союзо шоай лоббистий новкъостална атакаш юхатоха дика ка йоал. Тикай даьшта цхьаккха дича а лац сменаш йолаш болх бе а персонал дукхагӀа лелае а.

(АПН).

ӀАЛАМ—ВАЙ РУЗКЪА

ХЬАТӀАКХУВЧА НОАХАЛАШТА А ӀАЛАШДЕРГДА ВАЙ ИЗ

ГГАРА дикагӀа сапаргӀатдоаккхаш йола, физически а духовни а, вай кхоабаш дола Ӏалам ший цӀеналцеи хозалцеи массаза а сага дог хьосташ, безам тӀаозаш да.

Вахара шийна хиланза дарг мел доаца хӀама хӀара денна Ӏаламгара хьайиду саго. Ий а даьд, ий а ду, ий а дергда! ХӀаьта из массаза а иштта долаш а хила доагӀаш а хиларах вай тамаш е езаш хӀама дац.

Цхьабакъда, массе тайпара хозен беркатен дола Ӏалам ха йоацаш дац, хӀаьта, нагахьа санна цун лерттӀа хьурмат деш ца хуле, ший беркат тергдац цо вайна. Ӏалама, вай гонахьен хьурмат дарах дола дош ӀалаьматеI боккхача лоархӀаме да. Адамлено саготду тахан вай пайда эца торо йолаш дола беркат тӀехьа тӀадоагӀача вай поахалашка ца кхачар кхераш.

Саго ше мел йоаккха ха таханарча ден яь ца Ӏеш, кхоанен а йоакхо еш яккха еза. Ираза духьа, дерригача адамий кхоанен духьа Ӏалам тахане а деиз кераза доадарах лораданза даргдац, эца боагӀача тайпара пайда эца беза цун ресурсех — Ӏаламерча сага вахара хиланза даргдоацача беркатах: лаьттах, хих, хьунах, пайданеча оахалех, эрий тӀаювлача гаьнех, оакхарех, кхьярех.

«Вай меттел тӀехьа тӀадоагӀача ноахалий а хила еза вай Даьхен башха-хозача Ӏаламо луча дерригача беркатах пайда эца торо...» йоах Леонид Ильич Брежнева.

Пайданеча акхача хьайбаех пайда эцарен уж лорадарен дерригача дешашка хьожаш ба чарахьий боахам.

Чарахьий боахам — из да керттера деххар беххацеи оакхарий кхыча продукцеи паччахьалкхе Ӏалашъелга а долаш дола халкъа боахама дакъа. Цу гӀулакха къестаеш я вайна дулхал, бекхал, цӀекел совгӀа кхы а мускусни железий секреташ, панташ, бедаргаш, петар кхыяраш телаш дола оакхарийи оалхазаращи леладу, лораду, дебаду, чарахьий моттигаш. Чарахьий боахама лард, цун материальни кхоачам ба аренашкара чулаьца чарахьий моттигаши цига лела оакхарийи.

Чарахьий моттигаш лоархӀаш я оакхарийи оалхазараши лелаш а чарахьий боахам лелабара пайда эца мегаргйолаш а йола еррига лаьттан, хьун, хин аренаш.

Чарахьий боахам пайданагӀча, тайпара, дикагӀа, нийсагӀа, Ӏилман ларда тӀа лелабар духьа чарахьал деш йола еррига моттигаш паччахьалкхенна, кооперативни общественнии организацешта тӀачӀоагӀъеш йийхъа я, паччахьалкхен чарахьий резервни фонд лоархӀаш я.

Тайп-тайпарча организацешта тӀачӀоагӀбаь 19 чарахьий боахам ба вай республике, хӀаьта цига чарахьал де йиш яц цу боахамий администраце йоазонца бенна мукъа ца хилча.

Чарахьал ду моттигаш паччахьалкхен, кооперативни, общественни организацешта тӀачӀоагӀъю цига чарахьий боахамаш а дехка оакхарийи оалхазараши лорадар, дебадара, мел доаде мегаргда хойташ боарам оттабара тӀадерзадаь гӀулакхаш чакхдахар духьа.

Чарахьал леладу моттигаш шоашта тӀачӀоагӀъяьча организацеша цига хӀара шера пайдане оакхарийи оалхазараши дебадара, зеннера оакхарий доадара тӀадерзадаьча биотехнически гӀулакхий комплекс чакхйоах, болх лерттӀа, планагӀа вӀаштӀехьа а баьккха. промыслови гӀулакха чарахьал деш доаду оакхарий: акха нал, ондатраш. Из чарахьий боахам вӀаштӀехьбаккхара керттера форма я.

Промыслана къаьстта пайдана дола оакхарий лорадар а леларан дебаран царна аьттув болашагӀа дола хьалаш вӀаштӀехьдахар а духьа чарахьала 8 заказник вӀашагӀъеллай Нохч - ГӀалгӀайчене. Цига цӀаккха а чарахье ваха йиш яц. Царех я Назрановскии Сунженскии районий хозача моттигашка 80 эзар гектар дӀалоацаш улла Нохч-ГӀалгӀай паччахьалкхен комплексни заказник. Цу заказника территоре тӀа, цигарча оакхарели оалхазарели совнагӀа, чӀоагӀа лораеш я кхыйола объекташ а: карстеви образованеш, боккъал башха тисови роща, къаьнара, ширача архитектура памятникаш, фу доладалийтар духьа укхаза арахьара тӀайоалаьяча зубрай Ӏул. Цу заказника территоре тӀа гӀолла тӀехйоал туристски маршруташ.

Чарахьал ца дайташ йола моттигаш а я иштта нах бахача юрташта, курорташта, берий лагерашта гонахьа дӀаегӀа гаьнаш ягӀараш, дачашта гонахьара хьунаш.

Заказникашкеи дӀаегӀача хьунашкеи паччахьалкхен чарахьала фондах пайда эцара порядок къаьсттача положене тӀа белгалъяь я.

Вай республике, берригача мехка а санна, хадданза йоакхо ю паччахьалкхен чарахьала фонд лораеш, хьурмат деш лелаяра, цунах пайда нийса эцара. Цу гӀулакха Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совето хӀара шин шера цкъа йийца а йийце чӀоагӀъю республика территоре тӀа чарахьал дара къаьстта Правилаш.

Цу правилаша керттерча даькъе лерхӀар вай республике бахача наха чарахье а ухаш оакхарий доадар дехкилта дац, чарахьал дара доазув оттаделга дац, цу моттигах нийса, хьурмат деш, гӀулакх лаьрххӀа вӀаштӀехьдаьккха пайда эцилга да. Цу правилаша бокъонца дуxтӀавоккх: чарахьал де, вешта аьлча чарахьий боахама беркатах пайда эца бокъо яр малав, чарахьал деш мел оакхарий доаде бокъо я, чарахье ахара ханаш увттаю, бокъо йоацаш чарахье ахарах бехктокхам тӀабожабу.

1975 шера 9 октябре вай республика Министрий Совето соцам баьб «СССР Цӏеча книжкапа» юкъе а дихьа Нохч-ГӀалгӀай АССР-ера цаггахьа мара ца хулен фу хадара кхерам болен хьайбайи тӀайоалача хӀамайи тайпаш къаьстта чӀоагӀа лорадара хьакъехьа». Цу тайпарча хьайбаех я зубраш, Европа юкъерча моттигашка хьунагӀа лела циск, кавказски безоарови газа, мож йола аьрзи, арен аьрзи, беркут, кавказски тетерев, кхыдола оалхазараши оакхарийи, гаьнех сом лата тисс.

ХӀанз Нохч-ГӀалгӀай АССР чарахьала моттигашка ахкангуйрани гуйран-Ӏаии замалахьа чарахьал де мукъа беннаб вай республика Министрий Совето бедаргаш телача оалхазарашта, бекх телачен баргаш долчеи оакхарашта. Сакъердама чарахьал дерашка укх шера 1 декабрь хьатӀакхачалца аькхе аха йиш я шаьрача ара, ушалашка, хи тӀа гӀолла лелача оакхарошта, чарчашта (госохотинспекце къаьстта мукъа белча) — 31 декабре кхаччалца, акхача налаи (госохотинспекце къаьстта мукъа белча), пхьагалаштен — 15 январе кхаччалца, хӀаьта цхьогалашта, корсакашта, акхача жӀалешта, ушалашка лелача цискашта, рысашта, кхычарна хьатӀахулча шера 15 феврале кхаччалца.

Акха хьайбаш дукха а массе тайпара а да вай республике, хӀаьта цар, йоакхо елга паччахьалкхен чарахьала тӀахьожам лоаттабеча организашта тӀадиллад, цудухьа, цар болхлоша хадданза леладу шоай хала, цкъаза кхераме дола, цхьабакъда хьаьнала гӀулакх. Паччахьалкхен лоархӀам боккха болаш долча моллагӀча кхыча гӀулакха тӀа а мо мара алхха госохотинспекце болхлой лоархӀабергбац цу балхах. Вай фауна эша ца ялийтар духьа тӀагӀертта къовсам лоаттабе беза городен юртен йоккхача общественносто. Доккха, дерригача халкъа гӀулакх да из. ХӀаьта цу лоархӀамеча гӀулакха юкъе хьинаре дакъа лоац чарахьала общественни инспектораша. Уж республике 450 саг совгӀа ба. Царна юкъе къаьстта белгалбоал: Иван Дмитриевич Тихонов, Хаматханов Жабраьила Мухьмад, Геннадий Владимирович Татаренко, Степан Емельянович Широков, Полонкоев Алсбика Никархо, Георгий Тарасович Павлов, дукхха кхыбараш.

З. НАУРБИЕВ,
Нохч - ГӀалгӀай АССР Министрий Советерча охотинспекце воккхагӀвола охотинспектор.

ДАРБАШ ДУ ШКОЛА

450 бер да СССР унахцӀено лораяра Министерства травматологеи ортопедеи Центральни институтерча московски школе дешаш. Из вай мехка а дерригача дунеи тӀа а эггара хьалха сколиоз яха — букъа тӀехк лозаярах хула хала лазар долча берашта дарба дергдолеи цу цхьан ханна цар дешаргдолеи учреждени вӀашагӀйолла гӀортар дар.

— Мегаш хиннадий керда дӀадоладаь из гӀулакх? — аьнна хьаттар аз школа директорга, педагогически Ӏилмай кандидатага Бобровникова Зинаида Полуэктовнага.

— Школа йиллача укх итт шера, — аьлар Зинаида Полуэктовнас, — практически бокъонца унахцӀена а долаш 1500 совгӀа бер дӀалахал тхо долчара. ХӀаьта из эггара дикагӀдола совгӀат да тха къахьегамах а тха йоакхонах а из нагахьа санна луш хилча.

Массазарчунга бодачул шозза дукхагӀа мах бода тха школа лелаярга. Интернато хьалкхеберашта дарба дарген дешарген дӀа мел додар паччахьалкхено шийна дӀатӀаийцад.

Ханашка, лазара тайпашкеи халонгеи диллача бе-бе да интернате даха бераш. Тайп-тайпарча школашкара ух уж укхаза, цул совгӀа дешара шу доладенначул тӀехьагӀа бе-беча ханашка а. Укхаза цар дарба дайт шоашта, знанеш Ӏомаю, ондадувл уж. Шоаш вахарех, гаргарча нахах, дезалех, доттагӀех хьда ма дий аьнна хеталац берашта, хӀана аьлча деррига мукъа, деза, каникулаш йола деноцӀагӀа доах цар. Цунах латт больницашта е санаторешта гарга интерната ӀалаьматеI йоккха совле.

Бакъдар аьлча, юххьанца атта дацар. Долла хӀама юххьедена дӀадоладе дезаш дар. Хьожаргда вай, масала, кхыметтел школа оборудованенца кийчъярга а. Букъа тӀехка тӀалатта ний байбара принцип ладе уллаш йолча дарбан процессо ма-яххара хила езаш яр из. Цун маӀан фу дар аьлча, из дар, массазарча парташта меттел, берашка Ӏодийша ладдаше а занятеш юлургйолаш къаьстта шоай тайпара медицински кушеткаш оттае езаш хилар. Интернато ледабеш мел бараш гипсови менгеш тӀа бада безаш бар— хӀаьта долее, тхоай гипсови мастерской кийчъе езаш яр. Хетаргахьа аьлча, нийсса ахаш долча берашта могадора букъа тӀехка тӀалатта низ кӀезигбергбола эзза корсеташ хьерчаелга, хӀаьта долее, тхоай корсетии мастерской хьаярах дола дош а эттар хьалханика. Из долла хӀама вӀаштӀехьдаккха йиш хилар тха халкъа образованеи унахцӀено лоаряреи органий, городской Совета оагӀонтахьара хадданза новкъостали гӀон хилар бахьан долаш.

ХӀанз интернате я бераша дарбанна нек деш йола бассейн, кийчъяьй дарбанна физкультура, массаж, йӀовхалца процедураш ю кабинеташ, ортодонтически лаборатори, рентгеновскии стомотологически кабинеташ, вешта аьлча сколиоза комплексии профилактически дарба дара чоалхане программа чакхъяккхара мел эша хьалаш вӀаштӀехьдахад.

— Дарба делгеи дешар хьехилгеи цхьана хиларо, кхетадеш ма-дарра, чоалхане хулийт интерната педагогий болх. Мишта вӀаштӀехьаьккхай школе дарбан - педагогически процесс?

— Дукха болх баьб оаха дарбеи дешареи процессаш цхьана дикагӀа тарлургйола, уж вӀашагӀа ювзаргйола гӀулакх вӀаштӀехьдаккхар духьа, цамогаш долча берашта дешар хьехара керда формаш лаха гӀийртад тхо. Общеобразовательни предметий урокашца аргӀ - аргӀа дарбан яраш, дневникаш тӀа оценкаш увттаеш йола корригирующи гимнастика е нек дар санна яраш а хьех оаха. Эрсий метта е математикана оттаяь оценкаш а санна цӀенхашта юац уж оценкаш педагогически советашка.

Берашта дукха низ тӀа ца бахийгар духьа кертага кӀезига уйла яйта езанзар классий хӀара лостама пайданатӀа йолча занятей расписани оттаеш. Оаха оахош а хийцар общеобразовательни урокаш унеча берий унахцӀеначa шоай хаппарчарел заьлзагӀеи сихагӀа кӀаьллуши долча берий психика башхалонаш теркал а еш.

Еррига керттера материал, цу даькъе массазарча школашка цӀагӀа еча занятешца лоархӀар берашка урокаш тӀа е йиш хургйолча тайпара вӀаштӀехьъяха даьлар урокаш. Шоаш цхьаь занятеш еча хана шоашта урока тӀа хезар юха таьрле, иллюстрированни материалага хьажа мара безац оаха кхеберий, СовнагӀа телаш йола задачеш йоккхий яц. Хьалхарча классе деиз Ӏомаю оаха берашта знанеш керта чу лацара экономи мелолаш. книжка тӀеи гойтара пособеш тӀеи болх нийса бе. Боккха лоархӀам бу оаха занятеш тӀа эмоциональни хьал лоаттадара, хӀаьта унеча берашта из къаьстта лоархӀаме а да.

Практически унахцӀена а долаш интернатера 1500 совгӀа бер дӀалахад аьлар Ӏа. ТӀаккха, мишта нийсбеннаб цар вахара никъ?

— Тха школа нийс шера дешаш я. Къаьстта халача хьал тӀа долча бераша бархӀ — нийс шу доакхх укхаза. Цхьабакъда ужжаморгаш дукха дац. ДукхагӀдолча берашта дарба даьчул тӀехьагӀа букъ тӀехка деформаци дӀайоал, тӀаккха, тхо долча шин - кхо шу а даькхе, шоай массазарча школашка юха чудолх уж. Массаза а яхар мо, кхувш доагӀача берий 16 шу долаш лазар ше кхоачаргдолча дӀакхаьче доал, хӀана аьлча дегӀа гом кхы оила ца боалаш соц. Цудухьа интернате итлагӀа класс ца хилча яргйолцаш хӀама дац.

Лазара кепо ше а цунах юхе юсача лераша а хьашт дола профессеш харжа йиш хилийтац, интеллектуальна тайпара занятешта дукхагӀа тӀаерзаю уйла. Цудухьа оаха къаьстта чӀоагӀа уйла тӀайохийт оахош кхебераш дикагӀа кийчбара, лакхерча дешара заведенешка деша бахара хиланза яргйоацача боараме знанеш царна яла хьож тхо. Тхоашца хиннача дешархошцара бувзамаш хоададац оаха, тховй медицински тӀахьожам а лоаттабу оаха царна, професси нийса харжара новкъостал ду.

Интернате дийша арабаьнарех хинна педагогаш, лораш, инженераш, товароведаш, бухгалтераш, композитораш, журналисташ ба. Ужжаморгаш-м кхы дӀахо а дукха дувца йиш яр. Цхьабакъда керттердар цхьаькханех латт — цӀенхаштта лазар текхача бераша, бокъонца унахцӀена нах а хинна, доккхача вахарера шоай моттиг хьалацар. Цхьабараш шоашта хьехам тийннарий гӀулакх кара а ийца, унеча берашца болх беш ба. Оаха арахийцарех цаӀ медицински институт йисте а яьккха, тхо долча юхаеиай лор - ортопед йолаш болх бе.

— Шун балха толамаш практике техка да. Цу тайпара школаш вӀашагӀъехкара перспектива миштай?

— «Эггара хьалхара чӀегарг» морг яр тха школа. ХӀанз, мехка 40 гаргга я цу тайпара интернат. Шоай тайпара детсадаш а я яхаь, берашта хьехаши сколиоза юххьанцарча формашта дарба деш. ХӀара цу тайпара учреждени хьелллале хьалхагӀа тха школе стажировка ю лорашеи педагогашеи. Тхона чӀоагӀа бехктокхаме гӀулакх да из. Интернате кийчъяь методика доазол дехьарча специалисташа а теркам тӀабохийташ я. Тхо долча каст-каста хул методически семинараш, лекцеш, курсаш. Дукха хьаьший ух тхо долча, цу даькъе доазол дехьара а.

Специализированни школашка - интернаташка вӀаштӀехьдоал берий унахцӀено бахьан долаш толаме къовсам лоаттабе а дика дийша, массе оагӀорахьара дегӀабаьккха, кхоаненга бӀубенна хьежаш бола нах а баь уж хьаоттаде а.

Валерия СЕНАТОРОВА.
(АПН).

«ПАРТИ—ВАЙ ХЬАЛХАШКАХЬА КХУВЛА НИЗ»

ЖУРНАЛИСТИЙ СОЮЗА КОНКУРС

Нохч - ГӀалгӀай АССР журналистий Союза правлене бюрос «Парти — вай дӀахьалхашкахьа кхувлар» яхача девизагӀа конкурс кхайкаю дикагӀа очерки публицистически статьяи язъяра.

Очеркашкеи публицистически статьяшкеи хьехка хила беза КПСС XXV съезда сийна тӀаийца социалистически декхараш толамца кхоачашдара тӀехьа партийни организацеша, коммунисташа, къахьегама коллективай членаша тӀагӀертта лоаттабеш бола къовсам.

Дог тешадеш долча массалашцеи факташцеи автораша хьахьокхха деза КПСС XXIV съезда исторически решенеш болхлоша, специалисташа, колхозхоша, интеллигенце кхоачаш мишта ду, кӀоаргагӀеи диззаи хьокха деза къахьегама турпала гӀулакхаш, вай Даьхе йӀаьхийтӀеп хозагӀеи е гӀерташ советски сага карагӀдувлараш.

Конкурсни материалий авторашкара иштта дӀадехаш да вай заманхочун, сага-къахьегамхочун, гражданина - интернационалиста къахьегамеи политически хьинар бӀаьхий духовни сакхетам, цӀена догуйла хьахьокхар.

Машинка тӀа кепа теха 5—7 лист объем йолаш эрсий, нохчий, гӀалгӀай металла язъяь конкурсни материалаш авторашa почте гӀолла дӀаяхьийта е шоаш кара дӀаяла еза республикански газетий редакцешка, телевидене, радио. Идейно-художественни чулоацама дикагӀа диллача мегаргйола очеркаши статьяши кепа тохаш арайоахаргъя газеташ тӀа, телевиденеи радиои гӀолла чаьхйоахаргъя «Журналистий союза конкурса» яхача рубрикана кӀала.

Конкурсе котбаьннарашта бархӀ премия хьожаю:

хьалхара моттиг яьккхачов — 100 сом (цхьа премия);

шоллагӀа моттиг яьккхарашта — 75 сом (ши премия);

кхоалагӀа моттиг яьккхарашта — 50 сом (кхо премия);

хӀаьта хӀаранена 30 сом а луш шиь поощрительни премия а хьожаю.

Цул совгӀа, конкурсах чаккхъяьннача материалий авторашта совдоаккхаш гонорар лургда.

Конкурсни материалаш хьаялара 1976 шера 1 мартага

Декабрера хаоттам

Ноябрь бетта хила езача нормах хилар йоачан, хӀаьта фегара температура кӀезиг - дукха лохагӀа хилар массаза хулачул. Вай республике наггахьа мара хулаш хӀама дац ноябрь бетта иштта шелал оттар. 1900 шера деиз 10 градусал шозза (1907 шереи 1914 шереи) лохъенай температура.

Декабрь бетта юкъера температура 0—2 градус шелал хул вайнига, эггара шӀоагӀагӀа шелал эттача — 24 — 26 градуси хӀаьта температура лаккъелча 15 градус йӀовхали. Цхьабакъда изал шелали йӀовхали наггахьа мара оттац вайцига. Йоачан 15 — 25 мм хул.

Укх шера декабрь бетта, СССР гидрометцентро бехз хоамах, юкъера лаьрхӀача 0—5 градус шелал хургья, йоачан 25 мм. хургья.

Эггара дӀайхагӀа доагӀаргда бетта хьалхара итт ди. Байсан 1 градус йӀовхалгара—4 градус шелалга кхаччалца хургья. дийнахьа 4 +9 градус йӀовхал хургья Цхьаьца долча деношка 10 +15 градус йӀовхал отта тарлу.

Бетта шоллагӀа итт ди долалуши кхоалуши бийсан 10 —15 градус шелал хила тарлу, хӀаьта юхейисача хана бийсан 2—7 градус шелал, дийнахьа 0 +5 градус йӀовхал отта тарлу.

КхоалагӀча итт дийнахьа фегара температура каст-каста хувцалуш хургья. Бийсан —12 —17 градус шелалгара —6 —11 градус шелалга кхаччалцеи. дийнахьа — 4—9 градус шелалгара 0 —5 градус шелалга кхаччалцеи. Лоа бӀарччаъ бетта цхьаьца долча деношка мара ца делха тарлу.

ФУТБОЛ

Цхьа тур мара йисаяц Чемпентера футболах йола финальни турнир чакхъяла. Самардийнахьа «Терек» вӀашагӀкхийтар Махачкалерча «Динамоца». Махачкалинцаш 1-ча лиге ловза дог дахь йиш йолаш беце, цхьабакъда массаза санна, цу шин командана юкъера вӀашагӀкхетар сакъердамеи чра къовсам болаши хилар. Дале а В. Якушкинеи Н. Готкоеи цхьаьца бургац чу а тохаш вай футболисташа лоархӀаме котало яьккхар.

Иштта цу дийнахьа Ашхабадерча «Строитело» счет 3:0 а йолаш эшайир Ланчхутера «Гурий», хӀаьта Ригерча «Даугава» счет 3:2 а йолаш — Янгиерера «Янгиер». ХӀанз, лохе кепа техача таблица тӀа гуш ма-хиллара, кхоана «Янгиерана» ловзаш болча вай футболисташта 1-ча лиге бовлара тоъаргья цхьа очко яьккхача. хилен фегара температура рес-

ФИНАЛЬНИ ТУРНИРА ТАБЛИЦА
(4-ча декабрга диллача).

	Л	К	Н	Э	Б	О
1. «Даугава»	4	3	1	—	6—3	7
2. «Терек»	4	2	2	—	10—4	6
3. «Строитель»	4	2	2	—	7—2	6
4. «Янгиер»	4	1	2	1	4—4	4
5. «Гурия»	4	—	1	3	3—11	1
6. «Динамо»	4	—	—	4	1—7	0

Газета аргӀанара номераш араяргья 5-чеи 9-чеи декабре.

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

ХАОТТАМ

Тахан республике гӀоллеи Грозней кӀезиг-дукха морхаш а йолаш 2—7, Грозне 4—6 градус йӀовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051 г. Грозный Ленина. 9 (3-гӀа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отдели — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 2-80-71; бухгалтере — 2-54-30. корректорске—2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051 г. Грозный, ул. Ленина. 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46 отдела промышленности — 3-42-30: отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем 2-80-71; бухгалтерии — 2-54-30. корректорской—2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Маяковске, 92. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», Маяковского, 92.

Заказ № 7730.